

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

**Politicky motivované uvažování v rámci
českého společenského diskurzu**

Bakalářská práce

Magdaléna Vilímovská

Vedoucí práce: Ing. Petr Špecián, Ph. D.

Název oboru: Studium humanitní vzdělanosti

Praha 2020

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. července 2020

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala Ing. Petru Špeciánovi, Ph. D. za odborné vedení, ochotu, vstřícnost, cenné rady, trpělivost a podporu v průběhu vypracovávání bakalářské práce.

Obsah

Úvod	6
-------------------	----------

Teoretická část

1. Přijímání a zpracování informací	10
1. 1. Jednáme při zpracování informací racionálně?	10
1. 2. Racionalita a zpracování informací	10
1. 3. Racionální iracionalita	12
1. 4. Systém 1 a Systém 2	14
1. 5. Preference týkající se názorů	15
1. 6. Konfirmační zkreslení	16
1. 7. Motivované uvažování	19
1. 8. Politicky motivované uvažování	21
1. 9. Konfirmační zkreslení a politicky motivované uvažování	23
1. 10. Shrnutí teoretické části	24

Empirická část

2. Metodologie výzkumného šetření	25
2. 1. Úvod	25
2. 2. Operacionalizace pojmů a stanovení hypotézy	26
2. 3. Výzkumný vzorek	29
2. 4. Technika sběru dat	30
3. Analýza dat a interpretace výsledků výzkumného šetření	31
3. 1. Sociodemografické údaje	31
3. 2. Politická orientace a politické smýšlení	32
3. 3. Hodnocení spolehlivosti metod sběru dat jako ústřední část výzkumného šetření	34
3. 4. Ověření hypotéz	36
3. 4. 1. Korelace	36

3. 4. 2. Dva druhy modelů na základě odlišných souborů nezávisle proměnných.....	39
3. 4. 3. Výsledky ordinální regresní analýzy.....	40
3. 4. 4. Ověření pracovních hypotéz.....	46
3. 4. 5. Shrnutí výsledků	48
Závěr.....	49
Literatura	51
Přílohy	54
Příloha 1: Dotazník	54

Abstrakt

Práce se zabývá problematikou přijímání a zpracování informací, zejména hodnocením pravděpodobnosti a spolehlivosti informace. Jednou z teorií, která se této problematice věnuje a jež je ústředním tématem mé práce, je teorie politicky motivovaného uvažování. Podle této teorie dochází při hodnocení informace týkající se určitého politického či společenského tématu k tzv. polarizaci faktů. V jejím duchu je jedinec podvědomě motivován k tomu, aby určoval váhu informace tak, aby jeho hodnocení zůstalo v souladu s jeho předchozími postoji a přesvědčeními. Cílem práce je zjistit, zda lze replikovat polarizaci faktů jako důsledek politicky motivovaného uvažování v kontextu českého společenského diskurzu. Výzkum měl podobu dotazníkového šetření jehož obsahem bylo hodnocení spolehlivosti předložené informace a zjišťování politické orientace a politického smýšlení respondentů. Výsledky výzkumu mluví spíše ve prospěch existence vztahu mezi hodnocením spolehlivosti informace a politickou orientací. V polovině případů výsledky výzkumu platnost centrální hypotézy podporovaly a v žádném z případů nebyla centrální hypotéza vyvrácena.

Klíčová slova

Politicky motivované uvažování, motivované uvažování, přijímání a zpracování informací, politická orientace, politické smýšlení, racionalita, preference názorů, konfirmační zkreslení, pravděpodobnost a spolehlivost informace, český společenský diskurz.

Abstract

The bachelor thesis deals with problematics of information receiving and processing, especially with evaluation of probability and reliability of information. One of the theories, that deals with this issue and which is the central theme of my work, is the theory of politically motivated reasoning. According to this theory, the evaluation of information on a particular political or social topic involves the so-called polarization of facts, which means, that the individual is subconsciously motivated to determine the weight of the information so that his evaluation remains consistent with his previous attitudes and beliefs. The aim of the thesis is to find out whether the polarization of facts can be replicated as a consequence of politically motivated reasoning in the context of Czech social discourse. The research took the form of a questionnaire survey. Its content was to assess the reliability of provided information and to determine the political orientation and political thinking of the respondents. The results of the research probably speak in favor of the existence of a relationship between the evaluation of the reliability of information and political orientation. In half of the cases, the research results supported the validity of the central hypothesis, and in none of the cases was the hypothesis refuted.

Keywords

Politically motivated reasoning, motivated reasoning, information receiving and processing, political orientation, political thinking, rationality, preferences of opinions, confirmation bias, probability and reliability of information, Czech social discourse.

Úvod

Ve společnostech po celém světě se stále častěji ozývají pojmy jako krize demokracie, populismus, desinformační válka a tyto pojmy jsou často spojovány s ovlivňováním názorů a postojů jedinců na své okolí, společnost, svět. Digitální revoluce, která započala již v polovině minulého století a nyní zažívá neuvěřitelný rozmach, rozšířila prostor pro sdílení informací téměř jakéhokoli obsahu v relativně neomezeném množství. V této době informační revoluce je člověk dennodenně zahlcován nepřehledným množstvím informací, z nichž se značné množství přímo či nepřímo dotýká politických a společenských témat. Ze všech stran – přístrojů, časopisů, novin – se na nás dennodenně „valí“ informace, které mají často protichůdný, subjektivní charakter a s každou takovou informací, jíž je často jen nadpis a prvních pár řádků u článku či videa, která se dostane do našeho vědomí, mysl určitým způsobem pracuje.

Ústředním tématem mé práce a výzkumu je teorie politicky motivovaného uvažování, jež se zabývá zpracováním informací spojených převážně se zpolitizovanými tématy ve společnosti. Podle této teorie dochází při přijímání informací spojených s tématy týkajícími se politických a společenských otázek k tzv. polarizaci faktů, která je označována za hlavní rys politicky motivovaného uvažování. Princip této polarizace faktů spočívá v podvědomém hodnocení pravděpodobnosti, validity dané informace jednotlivcem na základě ochrany jeho sociální identity, jež je propojena s identitou skupiny, ve které se jedinec ve svém životě „pohybuje“ a sdílí s ní určitý soubor hodnot, názorů a postojů. Pokud jedinecova mysl vyhodnotí, že přijímaná informace není v souladu s jeho hodnotami, názory či postoji, bude obsah této informace pokládat za méně spolehlivý, nepravděpodobný. Naopak pokud obsah informace s hodnotami, názory či postoji jedince souzní, bude tuto informaci pokládat za spolehlivější a pravděpodobnější.

Toto specifické uvažování by mělo být podle teorie politicky motivovaného uvažování podvědomě motivováno potřebou ochrany jedincovy identity. Člověk je bytost společenská a jedinec obecně více tíhne k lidem podobného smýšlení, podobných názorů, hodnot a postojů, jež můžeme popsat jako skupinovou identitu, která je propojena s identitou vlastní. Tendence takto uvažovat je spojována s tzv. sociální racionalitou, která zjednodušeně říká, že máme větší užitek z toho, když jsme jistou skupinou, sdílející stejnou identitu, pro své podobné názory a přesvědčení přijímání,

než když jsme pro své odlišné názory, které fakticky na řešení dané problematiky nemají žádný efekt, ze skupiny „vyloučení“. V tomto případě pak může být zdánlivě iracionální nakládání s informacemi naprosto racionální.

Cílem této práce je zjistit, zda lze replikovat polarizaci faktů jako důsledek politicky motivovaného uvažování v kontextu českého společenského diskurzu. Toho chci dosáhnout prostřednictvím výzkumu, který je založen na hodnocení spolehlivosti metody sběru dat, s níž je vždy uveden výstup týkající se určitého tématu, které se objevuje v rámci české politické scény, a na zjištění politické orientace a politického smýšlení respondentů.

Výzkumná otázka na základě podoby výzkumu pak zní, jaký je vztah mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat a politickou orientací či politickým smýšlením respondentů. Zodpovězením výzkumné otázky chci dosáhnout cíle výzkumu.

Na výzkumnou otázku odpovím prostřednictvím stanovených pracovních hypotéz, přičemž centrální hypotézou je, že mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah, a to takový, že politická orientace či politické smýšlení respondenta mají vliv na hodnocení spolehlivosti metody sběru dat.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. V první kapitole teoretické části se věnuji tématu přijímání a zpracování informací, kde nejprve uvažuji nad otázkou, zda jednáme při zpracování informací racionálně a jaký je vztah mezi racionality a zpracováním informací. V souvislosti s tím pak zmiňuji tzv. teorii racionální iracionality. Následně se blíže zabývám teorií dvou samostatných systémů v procesu myšlení – Systému 1 a Systému 2, dále tomu, zda a proč mají lidé preference týkající se názorů a problematikou konfirmačního zkreslení při vyhledávání a interpretování informací. Poté se již blíže věnuji charakteristice motivovaného uvažování a teorii politicky motivovaného uvažování jako takové, kterou následně porovnávám s konfirmačním zkreslením. V závěru pak shrnuji hlavní myšlenky této kapitoly.

V empirické části práce popisuji metodologii mého výzkumu, ve které uvádím již výše zmíněný cíl výzkumu, výzkumnou otázku a centrální hypotézu. Dále popisuji vzorek výzkumu, jímž jsou studenti a studentky několika českých vysokých škol ve věku od osmnácti do dvaceti šesti let. Poté se zabývám samotnou analýzou dat získaných z výzkumného šetření a interpretací jejích výsledků.

Výzkumné šetření má formu dotazníku. Model výzkumu je založen na hodnocení spolehlivosti určité metody sběru dat, kdy je společně s touto metodou uveden i výstup dané metody sběru dat v podobě konkrétního tvrzení, jehož obsah se týká určitého politicky

kontroverzního tématu. Respondent má tedy za úkol ohodnotit spolehlivost uvedené metody sběru dat, přičemž je zároveň bez vědomí respondenta pozorováno, zda jeho hodnocení metody jistým způsobem souvisí s obsahem a vyzněním jejího výstupu, který může být orientován pravicově, levicově, progresivně či konzervativně.

Témata, která jsou promítána v jednotlivých výstupech metod sběru dat jsou vliv člověka na změnu klimatu, adopce dětí homosexuálními páry, plošné odpuštění exekucí do určité výše částky a manželství osob stejného pohlaví. V dotazníku jsou také zahrnuta témata neutrální, tedy taková, která nevymezují hranici levo-pravé politické orientace či progresivně-konzervativního smýšlení a která hrají roli kontrolních jednotek. Konkrétně to jsou dvě témata – schopnosti Čechů jako řidičů a kvalita českého masa versus kvalita masa ze zahraničí. Součástí dotazníku je určení politické orientace jednotlivých respondentů, a to buď formou deklarování své politické orientace či politického smýšlení, nebo prostřednictvím názorů na konstatování nesoucí jasně vymezenou politickou orientaci či politické smýšlení.

Analýza dat prostřednictvím ordinální regresní analýzy mi umožnila zodpovědět jednotlivé pracovní hypotézy a tím potvrdit či vyvrátit stanovenou centrální hypotézu. V mém výzkumu se potvrdily tři pracovní hypotézy ze šesti, jež zároveň potvrzují hypotézu centrální. Vztah mezi hodnocením spolehlivosti informace, v podobě metody sběru dat a jejího výstupu, a politickou orientací či politickým smýšlením, kdy by tato orientace či smýšlení měli vliv na hodnocení, se tedy potvrdil v polovině případů. Zároveň však v žádném z dvanácti regresních modelů a tedy u žádné z pracovních hypotéz nebyl nalezen vztah takový, který by hypotézu vyvracel. Přestože se tedy centrální hypotéza prostřednictvím pracovních hypotéz potvrdila jen zčásti, žádná pracovní hypotéza centrální hypotézu nevyvrátila.

Teoretická část

Množství informací, které se v dnešní době šíří informačními médii, nemá v historii naší společnosti obdoby. Téměř denně přijímáme informace nejrůznějšího obsahu a značná část těchto informací se týká společenských a politických témat, která jsou pro občanskou společnost důležitá a ke kterým každý jedinec automaticky zaujímá nějaký postoj. Zároveň jsme si vědomi toho, že většinu informací nemůžeme brát jako absolutně pravdivou, a proto se vždy, někdy vědomě, častěji však podvědomě, můžeme rozhodnout, jak jednotlivé informace budeme vnímat, tedy jakou váhu jim přisoudíme. Téma způsobu zacházení s informacemi je pro dnešní dobu velmi aktuální. Jednou z teorií, která se této problematice věnuje, je teorie politicky motivovaného uvažování.

V následujících kapitolách teoretické části se věnuji problematice přijímání a zpracování informací, v rámci níž se zabývám racionalitou jedince v průběhu zpracování informací, a to, zda vůbec uvažujeme nad informacemi racionálně, zda je racionální uvažování vždy tou nejlepší strategií a za jakých podmínek ano a za jakých nikoli. V souvislosti s tím se pak nabízí ještě další možnost a tou je tzv. racionální iracionalita – v jejím duchu je vlastně jednání jedince v procesu myšlení racionálně iracionální v tom smyslu, že jedinec má dle teorie racionality vyšší užitek z toho, pokud k vnímání a zpracování informací přistupuje iracionálně, tedy tak, že se nechá ovlivnit svými preferencemi, názory a postoji. Náklady v podobě téměř nulového vynaloženého úsilí na přemýšlení o informaci, v protikladu s náročným ověřováním informace, a značný užitek z dobrého pocitu, že pohled na informaci je v souladu s naším přesvědčením v protikladu k užtku, že jsme se konečně snad dobrali objektivního pohledu na informaci, pak jasně, v duchu racionality mluví ve prospěch iracionálního počínání. Dále zmíním vlivnou teorii související s procesem myšlení, a to teorii oddělených systémů v procesu myšlení, Systému 1 a Systému 2. Samotný proces myšlení je také ovlivněn nejrůznějšími faktory, a právě podobu a příčinu tohoto ovlivnění popisuje termín zvaný konfirmační zkreslení. Přestože je tento způsob zkreslení svým obsahem velmi podobný právě politicky motivovanému uvažování, existuje v těchto dvou fenoménech podstatný rozdíl, kterému se budu věnovat v samostatné kapitole. Předmětem následujících kapitol pak také je, zda, čím a k čemu je naše uvažování motivováno, přičemž se pak blíže věnuji právě teorii politicky motivovaného uvažování.

1. Přijímání a zpracování informací

Proces přijímání a zpracovávání informací je nezbytný pro naše myšlení a jednání v rámci prostředí, v němž se pohybujeme, a provozujeme ho často automaticky. V procesu myšlení informaci zpracováváme, interpretujeme její obsah, vyznění, pravděpodobnost a vyhodnocujeme význam, který pro nás má.

Protože je tento proces pro naši mysl často automatický, může pak interpretace a hodnocení informace podléhat různým kognitivním silám, které na něj „útočí“ a snaží se výsledek ovlivnit ve svůj „prospěch“. Otázkou je, zda a proč se tak děje, a jak na tento deformovaný proces zpracování informace nahlížet.

1. 1. Jednáme při zpracování informací racionálně?

Snaha udržet svůj postoj k určité informaci či problematice nezměněn, přestože fakta před námi mohou mluvit proti a nedostat se tak do rozporu se svou sociální identitou – se svými názory, přesvědčením a postoji, které sdílíme se skupinou, v jejímž rámci se pohybujeme, může být někdy silnější než snaha udělat si na danou věc co nejobjektivnější názor a nepřijímat informace zkresleně. Takovéto jednání se však nezdá být příliš racionální. Opravdu dávají lidé v určitých případech přednost zkreslenému vnímání před objektivním?

Tomuto tématu se věnuje Bryan Caplan (2007) ve své knize *The Myth of Rational Voter*. Snaží se zde vyvrátit předpoklad racionálního voliče, který je součástí ekonomického konsenzu, tedy, že člověk je bytost za všech okolností racionálně konající. Vyzdvihuje potřebu empirické psychologie a apeluje na vědce, zastávající názor racionálního voliče, aby se věnovali také tomu, jak lidé *doopravdy* myslí a co *doopravdy* chtějí. Obecný předpoklad, že každý jedinec zpracovává informace podle svých nejlepších možností, nemusí být zcela platný. Lidský úsudek ovlivňují mimo fakta nebo samotné zpracování také emoce a ideologie. V případě, kdy naším cílem není znát pravdu, své racionální uvažování, tak jak je obecně vnímáno, „odsouváme do pozadí“ (Caplan, 2007, s. 1-4).

1. 2. Racionalita a zpracování informací

Na první pohled se nám může toto jednání zdát iracionální. Proč by člověk dával přednost zkreslenému vnímání faktů a potvrzování svých subjektivních názorů před

poznáním objektivní pravdy? Odpovědí na tuto otázku může být, možná překvapivě, právě racionalita takového jedince.

Velký sociologický slovník definuje racionalitu v duchu ekonomické tradice jako snahu „dosáhnout lidmi stanovených cílů za použití efektivních prostředků“, při které „jde o maximum úspěchu v porovnání s vynaloženými prostředky“ (Petrušek, Maříková & Vodáková, s. 906).

V první řadě se tedy jedinec snaží určit, jak velkého úspěchu dosáhne v porovnání s náklady, které bude muset v rámci tohoto úsilí vynaložit. Pokud před sebou máme informaci a našim cílem je tuto informaci určitým způsobem zpracovat, dalším krokem je zvolit, jakými prostředky to uděláme, vyhodnotit, čeho přínosného pro naši osobu těmito prostředky dosáhneme a vybrat pro nás nejpřínosnější řešení. Pokud by i hodnota a názor mohli být cílem sami o sobě, mohli bychom na základě toho stanovit dva možné cíle. Těmi může být jednak objektivně zpracovat a zhodnotit předloženou informaci, nebo také zhodnotit informaci tak, aby toto hodnocení bylo v souladu s našim postojem, kterého se informace, ať již přímo či nepřímo, dotýká. Výběr mezi těmito cíli je pak závislý na nákladech, tedy na vynaloženém úsilí k jejich dosažení a tím, jaký užitek z dosažení tohoto cíle budeme mít.

Cíl dobrat se objektivní pravdy ohledně tématu, kterého se určitá informace týká, a díky tomu možnost hodnotu a spolehlivost této informace objektivně vyhodnotit, vyžaduje značné mentální úsilí a mnoho času. Náklady jsou ale vzhledem k takovému užítku pro většinu lidí neúměrné. Naopak pokud zvolíme za náš cíl zpracovat danou informaci takovým způsobem, který nás přivede k uspokojivému záměru, nebude nás toto zkreslení stát skoro nic a užitek bude naše emoční stabilita a v případě teorie politicky motivovaného uvažování, které se budu věnovat blíže později, zachování souladu naší identity s identitou našeho sociálního okolí.

V této logice se pak naše individuální jednání v těchto situacích jeví zcela racionálním, přestože v obecné rovině v rámci celospolečenského měřítka může být způsob takového uvažování často iracionální, jelikož takové uvažování většího počtu lidí či dokonce většiny může ve výsledku vést k dlouhodobě zakořeněným a ničím nepodloženým názorům, které mohou vést až k předsudkům, stereotypizaci, diskriminaci či dokonce rasismu.

Příklad mohu demonstrovat na problematice vnímání homosexuality jedincem a společností. Pokud se k jedinci dostane článek, z něhož vyplývá, že homosexualita je vyléčitelná nemoc, má na výběr, jak danou informaci zpracovat. Buď obětuje zbytek dne k přečtení co nejvíce odborných prací ohledně homosexuality a jejího původu a pokusí se

z tohoto dostupného souboru informací vyvodit objektivní závěr a na základě něj vyhodnotit spolehlivost informace, kterou si v článku přečetl a kvůli které to vše podnikl, nebo souhlasně či nesouhlasně pokývá hlavou, zavře článek a věnuje se pro něj užitečnější činnosti.

Většina z nás by první variantu cíle nezvolila a zachovala by se přesně v souladu s druhou variantou, protože je nám jasné, že vzhledem k téměř nulovým nákladům na zpracování informace to, jak budeme předloženou informací vnímat, nám přinese více uspokojení než to, čeho se dopátráme vzhledem k nákladům v podobě několikahodinového studia této problematiky. Hlavní je to – a jedinec o tom má určitou, byť nikoli nutně plně vědomou, představu – že ať už jedinec s vyzněním článku souhlasí či nikoli, na dané problematice to fakticky nic nezmění. V návaznosti na to pak porovnává náklady na zpracování informace a užitek z tohoto procesu a racionálně vyhodnotí, že téměř žádný vynaložený čas a úsilí jsou náklady nižší a podle toho pak jedná.

Pokud ale ve společnosti jako celku bude převládat názor, že homosexualita je nemoc, a že je vyléčitelná, může to vést až k neblahým, iracionálním následkům v podobě stigmatizace takových lidí, kriminalizace jednání vyplývajícího z jejich sexuální orientace a drastických léčebných metod.

Na tomto příkladě jsem chtěla poukázat na jistý rozkol mezi soukromými a společenskými náklady oddanosti vůči určitému přesvědčení, o kterých mluví Caplan (2010, s. 36-38). Zatímco jedincovy náklady na zkeslené zpracování informace jsou téměř nulové, společenské náklady jsou neporovnatelně vyšší.

1. 3. Racionální iracionalita

Robert Edgerton vyslovil na základě studia primitivních, předkoloniálních společností v jedné ze svých knih hypotézu, že „čím vzdálenější jsou dané názory či jednání záležitostem, které souvisejí s holým přežitím, tím více se do nich promítají neracionální vlivy“ (Edgerton, 1992, s. 196).

V podobném duchu mluví i Caplanův model racionální iracionality, který zjednodušeně říká, že množství iracionality klesá s tím, jak se zvyšuje cena za to, že člověk odsouvá svůj rozum stranou (Caplan, 2010, s. 176-179). Tedy pokud naše jednání nenese žádné následky, má naše mysl poměrně volnou ruku, jak s předloženou informací naložit.

Navíc je vedle touhy po poznání pravdy naše mysl ovlivněna i dalšími motivy, jako jsou společenský tlak nebo různé motivy kognitivní, a všechny z nich se mohou stát při

nakládání s informacemi týkajících se politických témat naším cílem (Caplan, 2010, s. 167).

Právě proto, že se politická témata většinou určitým způsobem dotýkají celé společnosti, je náš soukromý názor na danou věc jen kapkou v oceánu. Je součástí celku, ale pokud by nebyl, nikdo si toho nevšimne a celek jako takový to nijak neovlivní. Toto pak může vysvětlovat, proč je právě politika jednou z oblastí, v nichž se lidská iracionalita může tak jednoduše a výrazně projevit. Zatímco při řešení praktických věcí, jehož důsledky následně jistě pocítíme, jsou pro nás důkazy a fakta důležitá, při jednání v rámci politických a společenských otázek tento způsob řešení nevyužíváme (Caplan, 2010, s. 165-202).

V rámci pěti kroků uvádí Caplan svoji představu o tom, jak tato racionální iracionalita naše jednání ovlivňuje:

Krok 1: Buďte racionální v těch záležitostech, kde nemáte žádnou emocionální vazbu k některé konkrétní odpovědi.

Krok 2: Ve věcech, u nichž pocítujete emocionální náklonnost vůči určité odpovědi, si počínejte obezřetně v případech, kdyby vás chybný názor zatížil významnými náklady.

Krok 3: Jestliže vás chybný názor téměř nic nestojí, iracionalitu si dopřejte; věřte čemukoliv, co vám přináší příjemné pocity.

Krok 4: Je-li chybný názor spjat s výraznými hmotnými náklady, zvyšte svou intelektuální sebedisciplínu, abyste zaujali objektivnější přístup.

Krok 5: Dospějte k přijatelnému kompromisu mezi emocionálním traumatem, který vám způsobí zvýšená objektivita (otřes vyvolaný tím, že opustíte své příjemné iluze), a hmotnými náklady chybného rozhodnutí. (Caplan, 2010, str. 165-202).

Důležité je zdůraznit, že tyto kognitivní kroky se odehrávají implicitně, tedy v našem podvědomí bez účasti vědomě prováděných voleb.

1. 4. Systém 1 a Systém 2

Zvláště vlivnou teorií v oblasti myšlení se stala teorie o procesu myšlení, kterou formuloval princetonský profesor a nositel Nobelovy ceny za ekonomii Daniel Kahneman. Bližšímu popisu a rozpracování této teorie se věnuje ve své knize *Myšlení rychlé a pomalé* (Kahneman, 2012). Kahneman v ní dělí proces myšlení na dva samostatné systémy – „Systém 1“ a „Systém 2“. Systém 1 je automatický, jeho proces probíhá bez úmyslné kontroly, rychle a bez většího úsilí, zatímco Systém 2 obsahuje již vědomé duševní procesy, je pomalejší a jeho zapojení vyžaduje úsilí podstatně více (Kahneman, 2012, s. 25-37).

Kahneman pak tyto systémy popisuje následovně: „Když uvažujeme o sobě, identifikujeme se se Systémem 2, svým vědomým, rozumovým já, které má určité názory, které provádí volby a které rozhoduje, co si myslet a co dělat. (...) Systém 1 pak popisují jako automaticky plynoucí dojmy a pocity, které jsou hlavním zdrojem explicitních názorů a úmyslných voleb Systému 2.“ (Kahneman, 2012, s. 27). Z tohoto popisu je patrný značný vliv Systému 1 na Systém 2 a jeho výsledky, přestože jedinec jako takový předpokládá, že to, co si myslí a dělá, je zcela výsledkem delšího a vědomého procesu Systému 2, mohl již Systém 1 proces vytváření těchto výsledků značně ovlivnit.

Hlavní charakteristikou Systému 2 je jeho neochota investovat více úsilí, než je nezbytně nutné. Tato neochota pak může ústit v to, že naše myšlenky a jednání, o kterých si Systém 2 myslí, že jsou jeho výsledkem, jsou ve skutečnosti výsledky práce Systému 1. Automatickými funkcemi Systému 1 jsou pozorování a orientace, funkcí Systému 2 je pak pozornost. Systém 1 tuto pozornost zaměří, na Systému 2 pak je, kolik této pozornosti dané informaci z prostředí věnuje a jak dlouho ji bude věnovat. Takové věnování pozornosti již vyžaduje značného úsilí, a proto je kapacita naší pozornosti omezená. K činnosti Systému 2 Kahneman dodává, že pokud je jeho pozornost zaměřena špatně – nejsme připraveni nebo je zaměřena nesprávně – může být následkem to, že v dané činnosti budeme méně úspěšní nebo se nám nepovede vůbec. (Kahneman, 2012, s. 25-37).

Jako jeden z příkladů činnosti Systému 2 uvádí Kahneman kontrolu správnosti složitějšího sylogismu. Pokud se pokusíme rozebrat činnosti obou systémů na této úloze, mohl by průběh vypadat následovně: Systém 2 se nezapojuje do té doby, dokud to není nutné. Systém 1 tedy nejprve tento složitý logický argument automaticky přijme a vygeneruje určité intuitivní řešení. Na složitější zpracování ale nestačí. Proto na argument zaměří pozornost a v té chvíli povolává Systém 2, který pak určí míru této pozornosti a na

jejím základě složitý logický argument zpracuje. Pokud může, chce a věnuje dostatečné množství úsilí, může se dobrat správného pochopení tohoto argumentu. Může se ale také rozhodnout nevěnovat argumentu pozornost vůbec nebo jen pozornost zběžnou, a vyhodnocení pak nemusí být žádné nebo může být chybné (Kahneman, 2012, s. 29).

Důležité je podotknout, že Systém 1 i Systém 2 jsou aktivní neustále, Systém 2 je však po většinu času v nenáročném režimu a při využití své minimální kapacity. Systém 1 nepřetržitě generuje pro Systém 2 nejrůznější dojmy, pocity, úmysly, a pokud je Systém 2 přijme, přetvoří pak tyto činitele na názory a záměrnou aktivitu (Kahneman, 2012, s. 25-37).

Toto rozdělení procesu myšlení na dva samostatně fungující a zároveň propojené systémy je přínosem zejména pro lepší pochopení fungování myšlení vůbec a pro lepší demonstraci toho, jak naše názory a jednání, které považujeme za výsledky naší vědomé, logické, objektivní úvahy, mohou být v rámci našeho uvažování značně ovlivněny automaticky probíhajícími procesy.

1. 5. Preference týkající se názorů

Každý člověk, pokud není izolován od zbytku společnosti, disponuje určitým souborem hodnot a postojů a svým postojům, které zastávají, samozřejmě přikládá určitou hodnotu, jinak by je zřejmě vyměnil za jiné. Shermer (2002, s. 82) tvrdí, že „pokud by se lidé nemohli držet určitého souboru názorů a přesvědčení, mnozí z nich by pokládali tento svět za nesmyslný a bezútěšný“. Toto tvrzení může být jasně patrné například u téměř většiny věřících lidí, pro které je náboženství určujícím diskursem a smyslem života. Člověk, jenž se hlásí k nějaké víře, se nechá málokdy rozhodit argumenty vyvracejícími existenci toho, čemu věří, ať už budou tyto argumenty sebelépe vědecky podloženy.

Dnešní moderní doba ruku v ruce se sekularizací přeci jen udělala své a počty ateistů prudce stoupají na úkor počtu věřících lidí. Touha vidět v životě nějaký smysl a zastávat určitý soubor přesvědčení však zůstala. Tato touha se podle Caplana přenesla na rovinu politickou, kdy právě politické ideologie považuje za tzv. moderní náboženství (Caplan, 2007, s. 14-16). Síla mentální příslušnosti k nejrůznějším politickým ideologiím, jakými jsou komunismus, fašismus, nacismus a další, byla patrná nejen po celé 20. století, ale její dozvuky můžeme v mnoha zemích pozorovat i dnes.

Nemusíme ale zacházet do extrému, abychom politické názory v souboru našich hodnot a z nich vyplývajících preferencí našli. Například v České republice jsou stovky tisíc

politických straníků, registrovaných či neregistrovaných politických příznivců a cirká osm a půl milionu oprávněných voličů, ze kterých minimálně polovina v každých volbách zhmotňuje své názory a postoje ve volební hlas. Podobný obraz pak najdeme ve většině demokratických států.

Nejde ale jen o politickou příslušnost či preference volebních programů, ve kterých by se naše politické postoje promítaly. Do souboru našich politických přesvědčení můžeme počítat postoje a názory na jakékoli téma, které se v rámci politické scény řeší. A politika zasahuje téměř do všech oblastí našeho života – témat je tedy nevyčerpatelné množství.

V kontextu této preference je důležité zamyslet se nejen nad jejími příčinami, ale i následky. A pokud tak učiníme zjistíme, že to, co si jedinec myslí například o vlivu lidstva na změnu klimatu, manželství homosexuálních párů a dalších kontroverzních tématech tohoto typu, nemá žádný opravdový dopad na rizika nebo problémy, které táto témata představují, nebo na politická rozhodnutí a procesy, které s nimi souvisí (Kahan, 2016, s. 1-2).

Postoje nebo názory v těchto otázkách pak již nejsou prostředkem, ale stávají se jedincovým cílem. Předpoklad, že člověk svým názorem ohledně dané věci tuto věc nějak ovlivní, je téměř nulový. Co ale ovlivnit může, je jeho emoční stav, který závisí na tom, jaký si na danou informaci udělá názor, tedy jak ji přijme a zpracuje. Jeho cílem pak bude pohlízet na informaci tak, aby tento pohled, nebo její vnímání a zacházení s ní bylo v souladu s jedincovým postojem, který si již během svého života na danou otázku udělal, třeba i na základě toho, jaký postoj k ní zaujímá jeho okolí.

1. 6. Konfirmační zkreslení

Proces přijímání informací z okolí může být ovlivněn různými faktory, které zapříčiňují, že naše vnímání nemusí být odrazem vnější reality, ale pouze modelem těch jejích aspektů, které naše mysl, disponující omezenou kapacitou, považuje za zvláště významné. Vnímání je náchylné na zkreslení již při zpracovávání smyslových podnětů z okolí a neméně to platí při vnímání složitějších informací. To, jak danou informaci vnímáme, záleží na tom, jak ji zpracujeme, interpretujeme a podle toho pak i hodnotíme. Neméně také záleží na tom, zda a jak vybíráme informace, které do našeho vědomí a procesu zpracování vpustíme.

Termín konfirmační zkreslení se v psychologické literatuře používá k označení tendence vyhledávat či interpretovat informace tak, aby jejich obsahy odpovídaly již

existujícím přesvědčením, očekáváním nebo hypotézám. Je značný rozdíl v tom, jak vybíráme a vyhodnocujeme informace za účelem vytvoření nezájatého názoru a za účelem potvrzení našeho již existujícího názoru. V prvním případě vyhledáváme informace, které na otázku nahlízejí z různých úhlů a z tohoto souboru informací se pak snažíme co nejobektivněji vytvořit závěr, který ze souboru dříve nastřádaných, často protichůdných informací vyplývá jako určující. V druhém případě selektivně vybíráme a přiřazujeme váhu takovým informacím, které podporují naši pozici, a zároveň se vyhýbáme nebo snižujeme, znehodnocujeme, ty informace, které mluví proti našemu přesvědčení. Konfirmační zkreslení odkazuje právě ke druhému z uvedených postupů. (Nickerson, 1998, s. 175).

Z důvodu existence různorodých poznatků a definicí pojmu konfirmační zkreslení doporučuje Klayman nahlížet na konfirmační zkreslení spíše jako na soubor různých konfirmačních zkreslení nežli na jeden jasně vymezený fenomén. V souvislosti s tím uvádí tzv. proces vytváření hypotéz, přičemž v každé složce tohoto procesu existuje určitý potenciál pro různé podoby konfirmačního zkreslení. Samotný proces pak vypadá následovně: Naše vnitřní přesvědčení ovlivňují naši interpretaci přijatých informací. Způsob, jakým jsou alternativní hypotézy generovány, ovlivňuje způsob vyhledávání těchto informací. Soubor přijatých informací nám sděluje, jak efektivní tento proces vyhledávání je a všechny fáze tohoto procesu jsou pak vázány na obecnější znalosti o tom, jak svět funguje. (Klayman, 1995, s. 385-86).

Konkrétní podoby konfirmačního zkreslení pak mohou podle Klaymana vypadat následovně:

- Pokud jsme si svým přesvědčením příliš jisti už od samého počátku, pak ani správná, objektivní interpretace nových informací, tuto skutečnost nezmění.
- Při vyhledávání důkazů ve prospěch naší hypotézy můžeme upřednostňovat informace, které ji podporují, a můžeme se vyhýbat informacím, jež ji vyvracejí.
- Přijatá informace může být interpretována ve prospěch naší hypotézy. Například na základě hodnocení její spolehlivosti.
- Revize naší původní hypotézy může být vzhledem k síle informací nedostatečná.
- Přestože cítíme, že opouštíme naši předchozí hypotézu, můžeme mít problém s vytvářením nové, vhodnější. (Klayman, 1995, s. 387).

Tento fenomén byl mnohokrát experimentálně studován a potvrzen. V rámci generalizace těchto studií uvádí Nickerson (1998, s. 177-184) následující zjištění:

- Člověk má tendenci zúžit svou pozornost informacím ve prospěch preferované hypotézy. Přestože se přes toto zúžení mohou do jeho vědomí dostat informace mluvící ve prospěch alternativní hypotézy, z důvodu této tendence selhává objektivní uvažování nad relevancí těchto informací.
- Člověk má tendenci přednostně zpracovávat informace podporující jeho již existující přesvědčení. Přiřazuje větší váhu informacím podporujícím jeho tvrzení než informacím, které správnost tohoto přesvědčení vyvracejí. Z této tendence si informace podporující jeho přesvědčení lépe pamatuje.
- Člověk přednostně vyhledává informace podporující určitou hypotézu dokonce i v případě, kdy na platnosti této hypotézy nemá žádný osobní zájem.
- Člověk má tendenci přeceňovat informace potvrzující jeho tvrzení a podceňovat informace vyvracející toto tvrzení.
- Člověk má tendenci vidět to, co hledá. Vidí v informaci prvky, které vyhledává, bez ohledu na to, zda tam opravdu jsou.

Jako klasický příklad konfirmačního zkreslení uvádí Lord, Ross a Lepper (1979) svůj experiment. V něm přívrženci a odpůrci trestu smrti vyhodnocovali dvě studie, které pojednávaly o účinku trestu smrti jako odstrašujícího případu. Studie měly odlišný design. V první z nich byla porovnávána míra počtu vražd před a po zavedení trestu smrti v různých státech, druhá porovnávala míru počtu vražd ze států, které buď trest smrti použily, či nikoli. Poté byly vytvořeny dvě verze každé studie, jedna vždy odrazující účinek trestu smrti podporovala, druhá se proti tomuto tvrzení vymezovala. Takový návrh studie umožňoval zkoumat, zda a do jaké míry předchozí postoje k tomuto tématu ovlivňují interpretaci předkládaných informací. Když byla studie, předložená respondentům, v souladu s předchozími přesvědčeními participantů, domnívali se, že je lépe provedená a že je přesvědčivější, bez ohledu na konkrétní návrh studie. Participanté tedy bez ohledu na to, jaké důkazy jim byly předloženy, hodnotili danou studii tak, aby jejich hodnocení bylo v souladu s jejich předešlými postoji na danou otázku.

Dalším příkladem může být experiment, který realizoval Plouse (1991, s. 1058-1082) v reakci na havárii v jaderné elektrárně Three Mile Island na území Spojených států amerických. V tomto experimentu dostali respondenti, složení ze dvou skupin – zastánců a odpůrců jaderné energie – za úkol ohodnotit zprávu o havárii této elektrárny. Všichni

respondenti dostali k přečtení stejnou zprávu. Dle očekávání se zastánci jaderné energie zaměřovali spíše na poměrně úspěšné zvládnutí havárie a malý rozsah škod, odpůrci zdůrazňovali informace týkající se rizikovosti jaderné energie a obě skupiny se ve svých názorech po přečtení zprávy ještě více polarizovaly.

Další výzkum zaměřený na problematiku konfirmačního zkreslení reprezentuje studie Tabera a Lodge (2006, s. 755-769) ve které navrhli model, který pomáhá vysvětlit, proč jsou občané náchylní k zaujatému zpracování informací. V rámci této studie autoři zkoumali, jak občané hodnotí argumenty týkající se regulace střelných zbraní a pozitivní diskriminace. Respondenti hodnotili argumenty, které byly ve prospěch jejich předchozího názoru na tyto problematiky jako silnější, zatímco argumenty vyvracející jejich názor, hodnotili jako slabší. Opačné argumenty se snažili vyvrátit, kdežto podpůrné argumenty přijímali nekriticky. Autoři také v rámci experimentů zaznamenali tendenci respondentů vyhledávat důkazy potvrzující jejich přesvědčení, pokud si mohli volně vybrat zdroj argumentů. Všechny tyto tendence vedly k větší polarizaci postojů, a to zejména u těch, kteří silně zastávali svá přesvědčení či u lidí vysoce politicky sofistikovaných.

1. 7. Motivované uvažování

Pro plné pochopení principu teorie politicky motivovaného uvažování, jež je ústředním tématem mé práce a výzkumu, je důležité přiblížit si fenomén motivovaného uvažování jako takový.

Představa, že cíle nebo motivy ovlivňují naše uvažování, má v psychologii dlouhou a kontroverzní historii. Již na počátku druhé poloviny minulého století se objevovaly výsledky studií, které tvrdily, že motivy mohou ovlivnit vnímání, postoje nebo atribuce. Tato zdánlivá samozřejmost, že motivace může upravit uvažování lidí tak, že sami sobě dovolují uvěřit tomu, čemu chtějí věřit, protože tomu chtějí věřit, byla podrobena silné kritice. Hlavní kritikou bylo konstatování, že veškeré výzkumy, jejichž cílem bylo prokázat motivované uvažování, mohou být interpretovány zcela kognitivně a nemotivačně. Lidé pak mohli tyto „žádoucí“ závěry vyvodit nikoli proto, že chtěli, ale proto, že se jim tyto závěry, vzhledem k jejich původním přesvědčením a očekáváním, zdály hodnověrnější. Způsob, jak se s touto kritikou vyrovnat, pak může být prozkoumání mechanismů, na nichž je motivované uvažování založeno. Autoři, kteří jej zvolili, sdílejí na motivaci v kontextu uvažování pohled takový, že lidé se spoléhají na kognitivní procesy a reprezentace, aby dospěli

k požadovaným závěrům, ale motivace hraje roli při určování toho, které z nich budou v kterém případě použity. (Kunda, 1990, s. 480-481).

Ziva Kunda (1990) formuluje tezi, že motivace může prostřednictvím jedince spoléhajícího se na zkreslenou sadu kognitivních procesů – strategií týkajících se přístupu k přesvědčení a vytváření a vyhodnocování těchto přesvědčení – ovlivnit naše uvažování. Zároveň uvádí, že existují značné důkazy domnívat se, že lidé častěji a spíše dospějí k závěrům, ke kterým dospět chtějí, avšak jejich možnosti pro to jsou omezeny jejich schopností vykonstruovat zdánlivě rozumná zdůvodnění těchto závěrů (Kunda, 1990, s. 480)

Motivované uvažování se v rámci výzkumů této problematiky dělí do dvou hlavních kategorií. První z nich je takové uvažování, při kterém má jedinec za cíl dospět ke správnému závěru, ať už je tento závěr jakýkoli. Do druhé kategorie řadíme uvažování takové, které vede ke konkrétnímu, určitým způsobem předem směřovanému závěru. Přestože je důležité tyto dvě kategorie rozlišovat, jelikož se každá řídí vlastním mechanismem, oba druhy záměrů ovlivňují uvažování, a to ovlivňováním výběru přesvědčení a strategií, která na daný problém jedinec aplikuje. Při prvním způsobu uvažování řízeným tzv. správným záměrem používá jedinec taková přesvědčení a strategie, které považuje za nejvhodnější, zatímco v druhém případě, při uvažování řízeným tzv. požadovaným záměrem jedinec použije takové, pomocí kterých tohoto záměru nejpravděpodobněji dosáhne. (Kunda, 1990, s. 480-481).

První kategorie uvažování vyžaduje vynaložení většího množství kognitivního úsilí, pečlivější věnování se relevantním informacím a jejich hlubší zpracování. S jakou mírou správnosti výsledku našeho uvažování se spokojíme, může záviset, a často také primárně závisí, na tom, kolik úsilí jsme ochotni tomuto kognitivně náročnému procesu věnovat – a tím se opět nacházíme u porovnávání nákladů a přínosů souvisejících s tímto úsilím (Kunda, 1990, s. 481). Experimenty (Kruglanski & Freund, 1983; Freund, Kruglanski & Shpitzajzen, 1985) prokázaly, že lidé, kteří jsou při takovém uvažování motivováni – například tím, že očekávají, že budou muset obhájit svůj posudek nebo jejich soud bude pronesen veřejně – vykazují nižší tendenci ke zkreslení uvažování. Na druhou stranu může nastat i opačná situace, kdy bude zkreslení naopak zhoršeno. K tomu dojde, pokud se lidé mylně domnívají, že jejich nesprávné postupy uvažování jsou ty nejlepší k dosažení správného závěru (Kunda, 1990, s. 481-482).

Druhá zmíněná kategorie uvažování pak vypadá tak, že lidé, kteří jsou motivováni dospět k určitému závěru, se snaží být racionální a vytvořit zdůvodnění pro svůj požadovaný

záměr. Ten vyvozují pouze, pokud dokážou shromáždit důkazy nezbytné k jeho podpoře. Jinými slovy udržují jakousi „iluzi objektivity“, jelikož si jedinec neuvědomuje, že je tento proces uvažování vlastně určitým záměrem ovlivněn (Kunda, 1990, s. 482-483).

Z popisu výše uvedených kategorií motivovaného uvažování můžeme vyvodit, že ať už naše motivace řídí uvažování k jakémukoliv závěru, vždy je toto uvažování určitým způsobem omezeno našimi kognitivními procesy, jejichž práci si při tomto uvažování neuvědomujeme, a nemůžeme si tedy toto zkreslení dostatečně uvědomit či se mu dokonce zcela vyhnout.

1. 8. Politicky motivované uvažování

Záměrem politicky motivovaného uvažování je podle teorie politicky motivovaného uvažování ochrana identity – tedy vytvoření takového přesvědčení, jež udržuje jedincův status v sociální skupině, ve které se v rámci svého života pohybuje a je s ní spojen na základě určitých sdílených hodnot a postojů (Cohen, 2003, s. 808-822). Pokud by tedy postoj jedince nebyl kompatibilní s postojem této skupiny, dostal by se tímto postojem do rozporu s určitou hodnotu, jíž skupina zastává a tím by se dostal s touto skupinou a její identitou do vzájemného konfliktu. Motivací jedince pak je se tomuto konfliktu a jeho následkům vyhnout, a proto nevědomě upravuje své uvažování nad informacemi, jež se k daným postojům obsahově vztahují.

Politicky motivované uvažování pak můžeme charakterizovat jako takové uvažování, které je spojeno se zpracováním faktických informací, souvisejících se společensko-politickými otázkami a tématy a hodnocením síly pravděpodobnosti této informace (Kahan, 2016, s. 1-6). Týká se tedy určitého druhu informací, a právě hodnocení síly pravděpodobnosti pak podle této teorie podléhá určitým faktorům, které výsledky uvažování nad takovými druhy informací zkreslují od předpokládaného ideálu, kterým je nezaujaté uvažování.

Sherman a Cohen (2006, s. 189-191) vysvětlují příčiny takového zkreslení tak, že v případě, kdy je snaha dosáhnout uznání naší sociální skupinou předpokladem toho, jaký postoj zaujmeme k nějakému faktu týkajícího se politiky, lze od jedinců očekávat, že budou vybírat všechny druhy informací tak, aby byly konsistentní s postojem dané skupiny. Tento postoj pak slouží jako „odznak členství“ ve skupině, s jejímiž členy sdílíme skupinovou identitu. Jinak řečeno jedinec je motivován k tomu, aby na informace nahlížel tak, aby byl tento pohled konzistentní s postojem, a tedy identitou skupiny, v jejímž rámci se pohybuje.

Pokud tak bude činit, vynese mu to pozitivní hodnocení skupinou a udržení pozice v této skupině.

Politicky motivované uvažování chrání identitu jedince působí oběma „směry“, čili buď některé informaci přisoudíme příliš málo pravděpodobnosti, u jiné naopak její validitu přeceníme, a právě tato polarizace informací je jedním z hlavních rysů politicky motivovaného uvažování (Kahan, 2016, s. 1-2).

Takové motivované uvažování tedy můžeme definovat jako tendenci jedince podvědomě přizpůsobovat své hodnocení přijímaných informací jistému záměru, který vede k posílení své vlastní „pravdy“. Jedinec při zpracování informace odvozuje její pravděpodobnost nikoli podle kritérií, která vedou ke správnému hodnocení pravděpodobnosti určité informace a jež jsou nezávislá na jeho předchozích přesvědčeních, ale odvozuje ji podle následků, které budou vyvozeny ze sladění či nesladění jedincova přesvědčení s přesvědčením skupiny, jež spoludefinuje jeho identitu. (Kahan, 2016, s. 2-6).

Jinak řečeno jedinec podvědomě považuje za důležitější, aby se jeho názor na určitou informaci shodoval s názorem většiny, v rámci níž se pohybuje, než aby byl při vyhodnocování informace co nejobjektivnější. Jak už jsem psala výše, toto na první pohled neracionální chování se může ukázat jako čistě racionální, pokud jedinec vyhodnotí užitek ze shody jeho postoje s postojem skupiny jako vyšší než užitek, který má z nezaujatého zpracování dané informace.

Příkladem experimentu zabývajícím se politicky motivovaným uvažováním může být studie, založená na experimentální manipulaci s jednou a tou samou předloženou informací, pokaždé však jinak interpretovanou. Výzkumníci pustili subjektům video protestujícího davu. Jedné skupině subjektů sdělili, že na videu jsou lidé, protestující proti potratům před klinikou, kde se potraty provádějí, druhé polovině byli demonstranti vyličeni, jako obhájci práv homosexuálů protestují před vojenským náborovým centrem. Subjekty pak měli za úkol hlásit, jak vnímají jednání demonstrantů, kteří bránili lidem vstoupit do budovy, před kterou demonstrovali a křičeli kolemjdoucím lidem do obličeje. Hodnocení chování demonstrantů subjekty bylo porovnatelně rozdílné, pokud jejich postoje byly v souladu s prezentovanými postoji demonstrantů, než pokud postoj s touto skupinou demonstrantů nesdílely. (Kahan, Hoffman, Braman, Evans & Rachlinski, 2012).

Jak se můžeme přesvědčit z textu výše, naše motivace může skrze kognitivní procesy v naší mysli zkreslit a často zkresluje uvažování nad přijatými informacemi. Ve svém výzkumu se zabývám právě vztahem mezi politickou orientací a smýšlením jedince

a jeho podvědomým hodnocením spolehlivosti přijímaných informací, které se obsahově týkají politických a společenských témat.

1. 9. Konfirmační zkreslení a politicky motivované uvažování

Přestože se může zdát konfirmační zkreslení s politicky motivovaným uvažováním jako jedna a ta samá tendence, někteří autoři se snaží konfirmační zkreslení od politicky motivovaného uvažování odlišit. Kahan (2015, s. 5) vysvětluje rozdíl mezi konfirmačním zkreslením a politicky motivovaným uvažováním tak, že jedinec při politicky motivovaném uvažování bude sice také selektivně porovnávat pravděpodobnost nové informace na základě svých přesvědčení a bude to vypadat, jako by odvozoval pravděpodobnost právě ze svých přesvědčení, ale tato korelace je falešná. „Třetí proměnná“, kterou je motivace k formování přesvědčení v souladu s jeho politickým smýšlením, je příčinou jak jeho přesvědčení, tak jeho hodnocení pravděpodobnosti dané informace.

Jako příklad této odlišnosti uvádí Kahan situaci, kdy je skupina lidí vystavena informaci týkající se tématu, které je jim naprosto cizí a nevytvořili si tedy k němu žádný konkrétní postoj – takovým tématem mohou být například rizika nanotechnologie. Pokud bychom věřili, že jsou tito lidé náchylní ke konfirmačnímu zkreslení, nedokážeme vyvodit, jaký následek bude toto vystavení informace na dané jedince mít. Nemůžeme čekat, že svůj postoj změní, protože neznáme, a ani oni neznají své původní přesvědčení, které by té změny po vystavení informací mělo být původcem. Na základě toho bychom tedy neměli očekávat, že bude mezi jejich nově vytvořeným přesvědčením po vystavení informace a jejich politickým smýšlením žádný vztah. Pokud si však myslíme, že tito jedinci budou reagovat na informaci v závislosti na tom, zda obsah je či není v souladu s predispozicemi jejich sociálních skupin vůči environmentálním nebo technologickým rizikům obecně, můžeme předpokládat, že jedinci vystavení této informaci budou politicky polarizováni ve srovnání s těmi, kteří jí vystavení nejsou (Kahan, 2016, s. 5). Různé experimenty tyto závěry podporují (Druckman & Bolsen, 2011; Kahan, Braman, Slovic, Gastil & Cohen, 2009).

Na základě tohoto konstatování by se tedy dalo říct, že konfirmační zkreslení tak, jak ho chápeme, je jen jakýmsi průvodním jevem a politicky motivované uvažování je pak pravou příčinou těchto zkreslení.

1. 10. Shrnutí teoretické části

Je velmi pravděpodobné, že lidé mají určité preference týkající se názorů, tedy že k určitým názorům dospějí snadněji než k jiným a nejčastěji právě k těm, které jsou v souladu s jejich postoji a přesvědčeními. Velké náklady na objektivní uvažování nad každou informací nejsou ve většině případů užitek z opravdu nezaujatého pohledu na informaci vůči nim dostatečně kompenzovány. Při takové situaci se pak jeví z hlediska teorie racionality výhodnější, nevěnovat správnému zpracování tolik pozornosti. Užitek z takového počínání nám pak může být dobrý pocit, pozitivní emoce, že náš názor na danu informaci zůstává v souladu s našimi postoji k problematice, kterou se informace zabývá. Nyní již víme, že toto iracionální uvažování může být vlastně docela racionální, a že naše uvažování je do jisté míry motivováno k tomu, aby se nechalo ovlivnit. Teorie politicky motivovaného uvažování pak mluví o tom, že jedinec je při uvažování nad informacemi motivován k tomu, aby svůj názor a postoj k dané informaci a jejímu obsahu uvedl do souladu se svým kulturním světem, názorem svým a svého okolí, nebo také přeneseně se svou politickou orientací či politickým smýšlením.

Empirická část

2. Metodologie výzkumného šetření

2. 1. Úvod

V rámci empirické části bakalářské práce zkoumám vztah mezi politickou orientací jedince a jeho podvědomým hodnocením přijímaných informací, týkajících se politických a společenských témat. Tento vztah vychází z teorie politicky motivovaného uvažování, jejíž teoretický základ je předmětem první části této práce. Podle této teorie by měl jedinec podvědomě hodnotit přijímanou informaci nikoli na základě objektivní úvahy nad ní, nýbrž na základě souladu či nesouladu svých názorů, postojů a přesvědčení s touto informací. Ukazatelem těchto názorů, postojů a přesvědčení může být právě politická orientace či politické smýšlení, které jsou také při zkoumání této teorie používány nejčastěji.

Cílem tohoto výzkumu je zjistit, zda lze replikovat polarizaci faktů jako důsledek politicky motivovaného uvažování v kontextu českého společenského diskursu. Tedy, zda je uvažování respondentů nad specifickými informacemi politicky motivováno, a to i v rámci české společnosti, která je do jisté míry specifická jak sama o sobě, tak svými společenskými a politickými tématy a pohledy na ně.

Problém, který zkoumám, se odehrává v lidském podvědomí, tedy implicitně, a tomu musí odpovídat i konkrétní řešení výzkumného problému. Můj záměr nesmí být respondentovi před a po dobu výzkumného šetření explicitně sdělen, jelikož by vědomí tohoto záměru mohlo významně zkreslit odpovědi respondenta, a tedy celkové výsledky šetření. Proto jsem navrhla takový design výzkumného šetření, aby respondentům nebyl můj opravdový záměr až do jeho odhalení zřejmý, a aby byl výzkum v rámci bakalářské práce proveditelný.

Explicitně prezentovaným záměrem výzkumného šetření je hodnocení spolehlivosti metod sběru dat. S každou konkrétní metodou sběru dat je uveden i její výstup. Čtyři výstupy se týkají určitého kontroverzního politického či společenského tématu a dva se týkají témat politicky neutrálních, které slouží jako kontrolní jednotky. Respondenti jsou požádáni, aby ohodnotili spolehlivost každé metody sběru dat. V druhé části výzkumného šetření pak zjišťuji politickou orientaci a politické smýšlení respondentů, ve které nejprve sami pomocí škály určují svou politickou orientaci a politické smýšlení a poté uvádějí názor

na čtyři konstatování, která se obsahem týkají politických a společenských témat. Politická orientace reprezentována levicovou a pravicovou orientací a politické smýšlení reprezentováno progresivním a konzervativním smýšlením jsou nositeli celé řady dobře definovatelných postojů a názorů, a proto je možné je v rámci našeho modelu výzkumu použít. Přestože vědci používají při výzkumu politicky motivovaného uvažování různé rámce, pravo-levá politická orientace patří k těm nejčastějším (Kahan, 2016, s. 11-12).

2. 2. Operacionalizace pojmů a stanovení hypotézy

Pro stanovení pracovních hypotéz je nezbytná operacionalizace pojmů, které jsou obsahem výzkumného šetření.

To co mne primárně zajímá je, zda respondenti podvědomě hodnotí informaci, týkající se nějakého kontroverzního politického či společenského tématu, pod vlivem jejich politické orientace či politického smýšlení. Touto informací je v rámci mého výzkumu určita metoda sběru dat společně s jejím výstupem, jehož obsah se právě dotýká politického či společenského tématu a je z něj jasně patrné, „na jakou stranu se přiklání“. To, že se podle zadání nemá v rámci výzkumného šetření hodnotit výstup metody, ale pouze její forma, je nezbytné proto, aby byl dán prostor právě podvědomému ovlivnění hodnocení respondenta vyzněním jednotlivých výstupů.

Konkrétní metody sběru dat uvedeny v Tabulce č. 1 jsou vybírány tak, aby se každá v průběhu výzkumného šetření objevila právě jednou. Také je kladen důraz na jejich minimální hierarchičnost a konkrétnost, co se týče objektivní míry spolehlivosti, a proto je zde dostatečný prostor jak pro pozitivní, tak negativní hodnocení spolehlivosti každé metody. Jinak řečeno, z velmi stručného popisu jednotlivých metod sběru dat by nemělo být možné s určitostí stanovit, zda metoda spolehlivá je, či nikoli, jelikož respondent nezná všechny údaje, které by její spolehlivost potvrdily či vyvrátily. Tato neurčitost je také záměrem, aby měli respondenti prostor pro úvahu nad spolehlivostí metody, a právě do úvahy pak může vstupovat i vliv politické orientace či politického smýšlení.

První čtyři výstupy (viz. Tabulka č. 1) metod sběru dat byly vybírány tak, aby se jejich obsah týkal určitých politických či společenských témat, která se v rámci české společnosti a na české politické scéně řeší – odráží tedy určitý český společenský diskurs, dále jsou kontroverzní v tom smyslu, že každé téma má jak své stoupence, tak své odpůrce – není tedy jednohlasně přijímáno či odmítáno a také je možné názor na toto téma spojit

s politickou orientací či politickým smýšlením jedince. Také se čekává, že respondenti budou mít o daných tématech povědomí, již se s nimi ve svém životě setkali, tedy dokážou pochopit, o čem téma pojednává, a dokážou si na toto téma utvořit názor. Poslední dva výstupy (viz. Tabulka č. 1) jsou pak výstupy hlediska politické orientace či smýšlení neutrální.

Hodnota procent uvedená v každém tvrzení je určena tak, aby bylo po přečtení respondentům jasné, jaký je většinový názor uvedených respondentů na danou problematiku a s jakou politickou orientací či smýšlením je daný výstup v souladu. Konkrétně tedy výstupy „71 % respondentů považuje za hlavní příčinu změny klimatu činnost člověka“ a „71 % respondentů souhlasí s odpuštěním exekucí pro zadlužené do 100 tis. Kč“, jsou v souladu s levicovou orientací, výstup „67 % respondentů souhlasí s adopcí dětí homosexuálními páry“ je v souladu s progresivním smýšlením, výstup „73 % respondentů odmítá manželství mezi osobami stejného pohlaví“ je v souladu s konzervativním smýšlením a výstupy „65 % respondentů považuje Čechy za dobré řidiče“ a „69 % respondentů hodnotí maso z českých chovů jako kvalitnější, než z chovů zahraničních“, pak nejsou v souladu s žádnou politickou orientací či smýšlením.

<u>Pojem</u>	<u>Indikátor</u>
Metoda sběru dat	(1) Dotazník kolující na sociálních sítích
	(2) Experimentální studie na vybraném vzorku populace
	(3) Anketa na internetovém zpravodajském serveru
	(4) Krátké rozhovory s náhodně vybranými subjekty v terénu
	(5) Průzkum na reprezentativním vzorku populace
	(6) Anketa prováděná reportéry soukromé televizní stanice
Výstup metody sběru dat	(1) 71 % respondentů považuje za hlavní příčinu změny klimatu činnost člověka

	(2) 71 % respondentů souhlasí s odpuštěním exekucí pro zadlužené do 100 tis. Kč
	(3) 67 % respondentů souhlasí s adopcí dětí homosexuálními páry
	(4) 73 % respondentů odmítá manželství mezi osobami stejného pohlaví
	(5) 65 % respondentů považuje Čechy za dobré řidiče
	(6) 69 % respondentů hodnotí maso z českých chovů jako kvalitnější, než z chovů zahraničních
Politická orientace	Levicová orientace
	Pravicová orientace
	Středová orientace
Politické smýšlení	Progresivní smýšlení
	Konzervativní smýšlení
	Středové smýšlení

Tabulka č. 1 – Operacionalizace – výběr indikátorů

Na základě mého cíle návrhu výzkumu jsem stanovila výzkumnou otázku a centrální hypotézu a na základě operacionalizace pojmů pak pracovní hypotézy, jejichž platnost v rámci výzkumného šetření ověřuji.

Výzkumná otázka zní: Jaký je vztah mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat a politickou orientací respondentů či politickým smýšlením?

Centrální hypotéza zní: Mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah, a to takový, že politická orientace či politické smýšlení respondenta mají vliv na hodnocení spolehlivosti metody sběru dat.

Na základě operacionalizace pojmů zní **pracovní hypotézy** následovně:

Hypotéza č. 1: Mezi hodnocením metody sběru dat, kterou je dotazník kolující na sociálních sítích a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah.

Hypotéza č. 2: Mezi hodnocením metody sběru dat, kterou je experimentální studie na vybraném vzorku populace a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah.

Hypotéza č. 3: Mezi hodnocením metody sběru dat, kterou je anketa na internetovém zpravodajském serveru a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah.

Hypotéza č. 4: Mezi hodnocením metody sběru dat, kterou jsou krátké rozhovory s náhodně vybranými subjekty v terénu a politickou orientací či politickým smýšlením jedince existuje vztah.

Poslední dva výstupy (viz. Tabulka č. 1) by neměly souviset s politickou orientací či politickým smýšlením jedince, proto by hodnocení spolehlivosti konkrétní metody sběru dat nemělo být politickou orientací či politickým smýšlením podvědomě ovlivněno.

Z tohoto konstatování vychází i dvě následující pracovní hypotézy pro tyto konkrétní výstupy:

Hypotéza č. 5: Mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat, kterou je průzkum na reprezentativním vzorku populace a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta není žádný vztah.

Hypotéza č. 6: Mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat, kterou je anketa prováděná reportéry soukromé televizní stanice a politickou orientací a politickým smýšlením respondenta není žádný vztah.

2. 3. Výzkumný vzorek

Za vzorek pro svůj výzkum jsem zvolila vysokoškolské studenty. U studentů vysokých škol se předpokládá elementární znalost metod sběru dat a respondenti by tedy

neměli mít problém s pochopením zadání. Také se u této skupiny očekává, že budou seznámeni s levicovo-pravicovou a progresivně-konzervativní politickou orientací a budou schopni svou politickou orientaci určit. Předpokladem také je, že studenti vysokých škol mají povědomí o politických a společenských tématech ve společnosti a pohybují se ve skupinách, jež k jednotlivým tématům zaujímají určitý postoj, který se promítá i do jejich postoje osobního.

Odezva v podobě vyplnění dotazníku byla poměrně nízká. Celkem vyplnilo dotazník 127 respondentů. S ohledem na cílovou populaci českých vysokoškolských studentů bylo hlavním kritériem výběru studium na vysoké škole. Dalším kritériem byl věk respondentů, a to od 18 do 26 let. Důvodem tohoto kritéria bylo zvýšení homogenity vzorku, jež by byla narušena, pokud bychom do výzkumu zařadili např. studenty tzv. univerzity třetího věku. Výběr vzorku probíhal tak, že byl odkaz na dotazník sdílen prostřednictvím sociálních sítí, konkrétně byl odkaz vkládán do jednotlivých skupin v rámci těchto sítí, které sdružují studenty jednotlivých vysokých škol.

2. 4. Technika sběru dat

V první části dotazníku jsou zjišťovány sociodemografické údaje – pohlaví, věk respondenta, a zda respondent studuje na vysoké škole, v druhé části dotazníku je respondent žádán o hodnocení spolehlivosti jednotlivých metod sběru dat a v poslední části dotazníku je zjišťována politická orientace respondenta.

V dotazníku jsou jako odpovědi použity variace tzv. Likertovy škály, rozšířené o odpověď „Nevím“. U hodnocení spolehlivosti zní škála následovně: „Spolehlivá – Spíše spolehlivá – Tak napůl – Spíše nespolehlivá – Nespolehlivá – Nevím“. U určování politické orientace: „Levice – Spíše Levice – Střed – Spíše pravice – Pravice – Nevím“. U politického smýšlení „Progresivní – Spíše progresivní – Střed – Spíše konzervativní – Konzervativní – Nevím“. K vyjádření názoru ohledně jednotlivých konstatování to pak je škála „Souhlasím – Spíše souhlasím – Tak napůl – Spíše nesouhlasím – Nesouhlasím – Nevím“.

Dotazník byl vytvořen na internetovém serveru survio.com a byl distribuován prostřednictvím sociálních sítí. Celý dotazník je možno nalézt jako přílohu na konci práce.

3. Analýza dat a interpretace výsledků výzkumného šetření

3. 1. Sociodemografické údaje

Sociodemografické údaje, které v rámci dotazníkového šetření zjišťuji jsou věk a pohlaví respondentů, a vysoká škola, na které respondent studuje.

Celkový počet respondentů, kteří vyplnili dotazník, je 127. Více než dvě třetiny respondentů jsou ženy a nejčastěji dotazník vyplnili respondenti ve věku od 20 do 22 let (přičemž stanovená věková hranice byla 18 až 26 let). Většina respondentů studuje na Karlově Univerzitě, ostatní školy jsou zastoupeny v menším poměru. (Více viz. Tabulka č. 2)

Údaje o vzorku					
Pohlaví	Počet	Věk	Počet	Vysoká škola	Počet
Žena	92 (72,44 %)	18	2 (1,57 %)	UK	77 (60,63 %)
Muž	35 (27,56 %)	19	7 (5,51 %)	UTB	16 (12,60 %)
		20	24 (18,90 %)	ČZU	12 (9,45 %)
		21	30 (23,62 %)	VŠE	6 (4,72 %)
		22	31 (24,41 %)	ČVUT	4 (3,15 %)
		23	16 (12,60 %)	MUP	3 (2,36 %)
		24	10 (7,87 %)	Jiné	9 (7,09 %)
		25	3 (2,36 %)		
		26	4 (3,15 %)		
Celkem	127				

Tabulka č. 2 – Údaje o vzorku

Vzorek v mém výzkumu není reprezentativním vzorkem zkoumané populace, tedy vysokoškolských studentů v České Republice, jelikož v něm nejsou obsaženi v určitém

poměru studenti ze všech vysokých škol v ČR, ale jen z části z nich, zároveň studenti starší 26 let byli, vzhledem k danému věkovému kritériu, z možnosti dostat se do vzorku vyloučení, a také například poměr žen a mužů ve vzorku neodpovídá realitě poměru studujících žen a mužů na českých vysokých školách. Přestože bych celkové výsledky výzkumu nedoporučila generalizovat na celou populaci českých vysokoškolských studentů, stále mohou přinést zajímavá týkající se politicky motivovaného uvažování.

3. 2. Politická orientace a politické smýšlení

V rámci dotazníkového šetření je zjišťována politická orientace a politické smýšlení respondentů. Nejčastěji respondenti určují svou politickou orientaci jako „spíše pravicovou“, druhou nejčastější odpovědí je středová orientace, nejméně častou odpovědí je levicová orientace a každý desátý respondent svou politickou orientaci nedokáže určit.

Co se týče deklarovaného politického smýšlení, nejčastěji se respondenti hlásí k „spíše progresivnímu“ smýšlení či středovému, nejméně k politickému smýšlení čistě konzervativnímu (Více viz. Tabulka č. 3).

Deklarovaná politická orientace a politické smýšlení respondentů			
Politická orientace	Počet	Politické smýšlení	Počet
Levice	6 (4,72 %)	Progresivní	18 (14,17 %)
Spíše levice	16 (12,60 %)	Spíše progresivní	56 (44,09 %)
Střed	38 (29,92 %)	Střed	34 (26,77 %)
Spíše pravice	42 (33,07 %)	Spíše konzervativní	11 (8,66 %)
Pravice	12 (9,45 %)	Konzervativní	1 (0,79 %)
Nevím	13 (10,24 %)	Nevím	7 (5,51 %)
Celkem	127 (100 %)		

Tabulka č. 3 – Deklarovaná politická orientace a politické smýšlení respondentů

Součástí dotazníku jsou také čtyři konstatování, ke kterým mají respondenti vyjádřit svůj postoj prostřednictvím šestibodové škály od „souhlasím“ po „nesouhlasím“, včetně odpovědi „nevím“. Respondentův názor na jednotlivá konstatování by pak měl implikovat jeho politickou orientaci či politické smýšlení nepřímou formou. Zajímavým zjištěním je, že ačkoli pouze 17,7 % respondentů uvádí svou politickou orientaci jako „levicovou“ či „spíše

levicovou“ co se týče regulací cen, jež je doménou spíše levicové orientace, se pro regulaci vyjádřilo až téměř 52 % respondentů. Co se týče legalizace prostituce, tam se respondenti se smýšlením „spíše progresivním“ a „progresivním“ (téměř 58,3 % respondentů, viz. Tabulka č. 3) drželi spíše zpátky a souhlas či „spíše souhlas“ vyjádřilo jen 39 respondentů (Více viz. Tabulka č. 4).

Názor respondentů na jednotlivá konstatování					
1. Pokud je bydlení příliš drahé, měl by stát jeho cenu regulovat.					
Souhlasím	Spíše souhlasím	Tak napůl	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Nevím
28 (22,05 %)	38 (29,9 %)	17 (13,4 %)	28 (22,05 %)	14 (11,02 %)	2 (1,6 %)
2. Dluhové financování sociální politiky je v pořádku, pokud vede k dlouhodobému snižování nerovnosti.					
Souhlasím	Spíše souhlasím	Tak napůl	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Nevím
7 (5,5 %)	25 (19,7 %)	31 (24,4 %)	25 (19,7 %)	18 (14,2 %)	21 (16,5 %)
3. Manželství má být ústavně zakotveno jako svazek dvou jedinců opačného pohlaví, tedy muže a ženy.					
Souhlasím	Spíše souhlasím	Tak napůl	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Nevím
8 (6,3 %)	13 (10,2 %)	7 (5,5 %)	21 (16,5 %)	77 (60,6 %)	1 (0,8 %)
4. Prostituce by měla být zlegalizována.					
Souhlasím	Spíše souhlasím	Tak napůl	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Nevím
16 (12,6 %)	23 (18,1 %)	20 (15,7 %)	35 (27,6 %)	29 (22,8 %)	4 (23,5 %)

Tabulka č. 4 – Názor respondentů na jednotlivá konstatování

Pokud porovnáme celková čísla deklarované politické orientace a politického smýšlení respondentů a názorů respondentů na jednotlivá konstatování, je zde patrné, že se poměrově liší (viz. Tabulka č. 2 a Tabulka č. 3). Z toho můžeme vyvodit, že většina respondentů má určitou představu o své politické orientaci či politickém smýšlení, ale když přijde na „lámání chleba“, u některých se míra jejich pravicovosti nebo progresivity může významně změnit. Tento rozdíl může být způsoben také konkrétními tématy jednotlivých konstatování, která byla pro výzkum zvolena a jiná by takovou míru odlišností vyvolávat nemusela.

3. 3. Hodnocení spolehlivosti metod sběru dat jako ústřední část výzkumného šetření

Ústřední částí dotazníkového šetření je hodnocení spolehlivosti metody sběru dat, s níž je uveden i její výstup. Respondenti pak mají v rámci této části za úkol ohodnotit spolehlivost konkrétní metody sběru dat pomocí pětistupňové škály. Jednotlivými metodami jsou dotazník kolující na sociálních sítích, experimentální studie na vybraném vzorku populace, anketa na internetovém zpravodajském serveru, průzkum na reprezentativním vzorku populace, krátké rozhovory s náhodně vybranými subjekty v terénu a anketa prováděná reportéry soukromé televizní stanice. Z Tabulky č. 5 můžeme vyčíst, jak respondenti jednotlivé metody hodnotí.

Metoda sběru dat, která se zdá respondentům nejvíce spolehlivá, je průzkum na reprezentativním vzorku populace. To může být z části způsobeno uvedenou reprezentativností tohoto průzkumu. Za nejméně spolehlivou volí respondenti anketu na internetovém zpravodajském serveru. Ostatní metody sběru dat hodnotí jako „Spolehlivou“ či „Spíše spolehlivou“ vždy okolo 40 respondentů. Většina respondentů se tedy kloní k hodnocení metody neutrálně či spíše negativně. Co se týče hodnocení „Tak napůl“, téměř u všech metod sběru dat se pro něj rozhoduje okolo 30 respondentů (Více viz. Tabulka č. 5).

Metoda sběru dat	Spolehlivá	Spíše spolehlivá	Tak napůl	Spíše nespolehlivá	Nespolehlivá	Nevím
Dotazník kolující na sociálních sítích	14 (11,02 %)	33 (25,98 %)	33 (25,98 %)	40 (31,49 %)	6 (4,72 %)	1 (0,79 %)
Experimentální studie na vybraném vzorku populace	6 (4,72 %)	41 (32,28 %)	30 (23,62 %)	34 (26,77 %)	15 (11,81 %)	1 (0,79 %)
Anketa na internetovém zpravodajském serveru	11 (8,66 %)	26 (20,47 %)	25 (19,68 %)	42 (33,07 %)	22 (17,32 %)	1 (0,79 %)
Průzkum na reprezentativním vzorku populace	25 (19,68 %)	44 (34,64 %)	31 (24,41 %)	18 (14,17 %)	7 (5,51 %)	2 (1,57 %)
Krátké rozhovory s náhodně vybranými subjekty v terénu	7 (5,51 %)	36 (28,35 %)	30 (23,62 %)	38 (29,92 %)	13 (10,24 %)	3 (2,36 %)
Anketa prováděná reportéry soukromé televizní stanice	8 (6,31 %)	37 (29,13 %)	28 (22,05 %)	34 (26,77 %)	18 (14,17 %)	2 (1,57 %)

Tabulka č. 5 – Hodnocení spolehlivosti metod sběru dat

Mým primárním cílem ale není zjistit, jak respondenti hodnotí spolehlivost určitých metod, ale je jím zjistit, jaký je vztah mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat, v souvislosti s níž je vždy uveden její konkrétní výstup obsahově se týkající nějakého

politického či společenského tématu, a politickou orientací či politickým smýšlením jedince. Na to se pokouším odpovědět prostřednictvím ověření stanovených pracovních hypotéz.

3. 4. Ověření hypotéz

3. 4. 1. Korelace

Jak již zmiňuji výše, centrální hypotézou je, že mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah, a to takový, že politická orientace či politické smýšlení respondenta mají vliv na hodnocení spolehlivosti metody sběru dat na základě výstupu každé této metody.

Pro ověření této hypotézy nejprve přistupuji ke zjištění korelace mezi závislou proměnnou (viz. Tabulka č. 9), politickou orientací respondentů a politickým smýšlením respondentů zvlášť.

Výsledky této zjišťované korelace můžeme vidět v Tabulce č. 6. Nejvyšší korelace s korelačním koeficientem 0,23 je zjištěna mezi hodnocením spolehlivosti dotazníku kolujícího na sociálních sítích a politickým smýšlením. Ta také vychází jako jediná statisticky významná. Tato korelace konkrétně značí, že existuje nějaký vztah mezi deklarovanou politickou orientací a hodnocením spolehlivosti uvedené metody sběru dat. Tento vztah je vzhledem ke kladnému korelačnímu koeficientu pozitivní, což znamená, že čím výše se posouvá hodnocení spolehlivosti dotazníku, jehož výstup je spíše progresivního ražení, k označení „Nespolehlivý“, tím výše se posouvá deklarované politické smýšlení směrem k označení „Konzervativní“ a naopak. Vzhledem k uvedenému výstupu této metody sběru dat, tedy že 71 % respondentů považuje za hlavní příčinu změny klimatu činnost člověka, můžeme říct, že hodnocení by v tomto případě mohlo být do jisté míry politickým smýšlením ovlivněno. Hodnocení spolehlivosti „průzkumu“ a „ankety prováděné reportéry“ by podle pracovních hypotéz č. 5 a č. 6. s politickou orientací či politickým smýšlením neměly být v žádném vztahu, to se v rámci zjišťování korelace potvrdilo.

Korelace mezi hodnocením spolehlivosti a politickou orientací a politickým smýšlením				
Závisle proměnná	Politická orientace	p-value	Politické smýšlení	p-value
Spolehlivost dotazníku kolujícího na sociálních sítích	0,14	0,11	0,23	0,01
Spolehlivost experimentální studie na vybraném vzorku populace	0,03	0,78	-0,04	0,68
Spolehlivost ankety na internetovém zpravodajském serveru	0,04	0,63	0,06	0,48
Spolehlivost průzkumu na reprezentativním vzorku populace	0,14	0,12	0,04	0,66
Spolehlivost krátkých rozhovorů s náhodně vybranými subjekty v terénu	-0,12	0,19	-0,05	0,56
Spolehlivost ankety prováděné reportéry	-0,02	0,85	-0,11	0,22

soukromé televizní stanice				
-------------------------------	--	--	--	--

Tabulka č. 6 – Korelační koeficienty 1

Záměrem provedení následujících korelací je zjistit, zda existuje mezi deklarovanou politickou orientací a politickým smýšlením, a názory respondentů na jednotlivá konstatování nějaký vztah.

Další korelací, kterou tedy zjišťuji, je korelace mezi politickou orientací a prvními dvěma konstatováními z Tabulky č. 4, konkrétně: 1. konstatování: „Pokud je bydlení příliš drahé, měl by stát jeho cenu regulovat“ a 2. konstatování: „Dluhové financování sociální politiky je v pořádku, pokud vede k dlouhodobému snižování nerovnosti“. Výsledky této korelace můžeme vidět v Tabulce č. 7. V obou případech se jedná o korelaci pozitivní. Zjištěná korelace je poměrně nízká. V prvním případě je to korelační koeficient 0,26, v druhém 0,31. Obě korelace jsou však vyhodnoceny jako statisticky významné. Konkrétně to tedy znamená, že čím výše se uvedená orientace blíží k označení „Pravice“ tím spíše respondenti s jednotlivými konstatováními nesouhlasí, a naopak.

Korelace mezi politickou orientací a prvním a druhým konstatováním				
	1. konstatování	p-value	2. konstatování	p-value
Politická orientace	0,26	0,00	0,31	0,00

Tabulka č. 7 – Korelační koeficienty 2

Poslední korelací, kterou jsem zjišťovala, je korelace mezi politickým smýšlením a názory na druhá dvě konstatování z Tabulky č. 4, konkrétně: 3. konstatování: „Manželství má být ústavně zakotveno jako svazek dvou jedinců opačného pohlaví, tedy muže a ženy“ a 4. konstatování: „Prostituce by měla být zlegalizována“. Oba korelační koeficienty vychází poměrně nízké, avšak oba jsou statisticky významné. První negativní, tedy pokud se hodnota jedné proměnné zvýší, hodnota druhé se sníží. To by také odpovídalo – čím více se názor na konstatování, že manželství má být ústavně zakotveno jako svazek dvou jedinců opačného pohlaví, tedy muže a ženy, blíží k označení „Nesouhlasím“, tím více hodnota klesala k politickému smýšlení progresivnímu, a naopak. Druhá korelace vychází jako pozitivní, tedy čím blíže se názor na legalizaci prostituce blíží označení „Nesouhlasím“, tím blíže se označení deklarovaného politického smýšlení blíží označení „Konzervativní“, a naopak.

Korelace mezi politickým smýšlením a třetím a čtvrtým konstatováním				
	3. Konstatování	p-value	4. konstatování	p-value
Politické smýšlení	-0,17	0,05	0,20	0,03

Tabulka č. 8 – Korelační koeficienty 3

Z údajů z Tabulky č. 7 a Tabulky č. 8 můžeme konstatovat, že mezi politickou orientací a politickým smýšlením respondentů a jejich názory na jednotlivá konstatování existuje vztah a také, že je tento vztah dle podob jednotlivých korelací v očekávaném směru.

Vzhledem ke korelačním koeficientům jsou však jednotlivé vztahy poměrně nízké a samozřejmě žádný z nich neimplikuje kauzalitu a bližší podobu tohoto vztahu.

3. 4. 2. Dva návrhy modelů na základě odlišných souborů nezávisle proměnných

Protože je mezi uvedenou politickou orientací, politickým smýšlením a názory na jednotlivá konstatování zjištěna jen poměrně nízká korelace, zvolila jsem pro ověření hypotéz dva druhy modelů. V každém z modelů bude figurovat jako závislá, vysvětlovaná proměnná uvedené hodnocení spolehlivosti informace (viz. Tabulka č. 9). Odlišnost těchto modelů je v souboru nezávislých, vysvětlujících proměnných.

Závisle proměnná
1. Spolehlivost dotazníku kolujícího na sociálních sítích
2. Spolehlivost experimentální studie na vybraném vzorku populace
3. Spolehlivost ankety na internetovém zpravodajském serveru
4. Spolehlivost průzkum na reprezentativním vzorku populace
5. Spolehlivost krátkých rozhovorů s náhodně vybranými subjekty v terénu
6. Spolehlivost ankety prováděné reportéry soukromé televizní stanice

Tabulka č. 9. – Závisle proměnná

V prvním modelu jsou nezávislými proměnnými pohlaví, deklarovaná politická orientace a politické smýšlení respondenta. V druhém modelu jsou nezávislými proměnnými pohlaví a poté názory respondentů na jednotlivá konstatování uvedená v Tabulce č. 10.

Modely se tedy liší v soboru nezávislých proměnných, zatímco v prvním je to deklarovaná politická orientace a politické smýšlení, tedy takové, o kterých si respondent myslí, že odpovídají jeho přesvědčení, v druhém názor respondenta na jednotlivá konstatování vyjadřuje jeho politickou orientaci a politické smýšlení nepřímou.

Nezávisle proměnné	
Návrh modelu 1	Návrh modelu 2
Politická orientace	Názor na konstatování „pokud je bydlení příliš drahé, měl by stát jeho cenu regulovat“.
Politické smýšlení	Názor na konstatování „dluhové financování sociální politiky je v pořádku, pokud vede k dlouhodobému snižování nerovnosti“.
Pohlaví	Názor na konstatování „manželství má být ústavně zakotveno jako svazek dvou jedinců opačného pohlaví“.
	Názor na konstatování „prostitute by měla být zlegalizována“.
	Pohlaví

Tabulka č. 10 – Nezávisle proměnné

3. 4. 3. Výsledky ordinální regresní analýzy

Účinnou metodou pro analýzu vztahu mezi závisle proměnou a nezávisle proměnnými umožňuje regresní analýza. Tu jsem také využila pro ověření stanovených hypotéz, které jsem prováděla v softwaru RStudio. Vzhledem k povaze dat jsem použila ordinální regresní analýzu.

Každý z obou druhů modelů obsahuje šest modelů regresní analýzy, podle šesti podob závisle proměnné (viz. Tabulka č. 9). Dohromady je tedy sestaveno dvanáct regresních modelů. V tabulkách č. 11 a č. 12 můžeme vidět výsledky ordinální regresní analýzy v podobě koeficientů a p-value, tedy statistické významnosti. Ty koeficienty, které

z analýzy vyšly jako statisticky významné, tedy s hodnotou p-value nižší než 0,05, jsou v tabulkách zvýrazněny šedým stínováním.

Jak můžeme vidět v Tabulce č. 11, analýza dat potvrzuje existenci vztahu mezi závisle proměnnou a nezávisle proměnnými ve třech modelech ze šesti. Zároveň jsou v každém modelu tyto vztahy signifikantní vždy jen s jednou proměnnou. Nyní již k samotné interpretaci jednotlivých zjištění.

První koeficient v Tabulce č. 11 s hodnotou 1,44 nám říká, že čím výše na škále „Progresivní“ (1) až „Konzervativní“ (5) je respondentovo označení politického smýšlení, tím je 1,44krát vyšší šance, že se respondentovo hodnocení spolehlivosti na škále od „Spolehlivá“ (1) až „Nespolehlivá“ (5), posune také směrem nahoru, než že se posune směrem dolů. Z toho vyplývá, že respondenti inklinující směrem ke konzervativnímu smýšlení, hodnotí tuto metodu sběru dat spíše směrem k označení „Nespolehlivá“. To by mohlo, vzhledem k výstupu této metody, kterým je že 71 % respondentů považuje za hlavní příčinu změny klimatu činnost člověka, značit, že je hodnocení její spolehlivosti politickým smýšlením do jisté míry ovlivněno.

Druhý koeficient s hodnotou 1,25 nám říká, že čím výše na škále „Levice“ (1) až „Pravice“ (5) je respondentovo označení politické orientace, tím je 1,25krát vyšší šance, že se respondentovo hodnocení spolehlivosti na škále od „Spolehlivá“ (1) až „Nespolehlivá“ (5), posune také směrem nahoru, než že se posune směrem dolů. Vzhledem k tomu, že výstup metody, kterým je, že „73 % respondentů odmítá manželství mezi osobami stejného pohlaví“ je brán jako konzervativní, je zde tendence pro pravicově orientované respondenty hodnotit konzervativně orientovanou metodu jako nespolehlivou. Tato tendence může naši centrální hypotézu podporovat, jelikož není vyvráceno, že pravicově orientovaní respondenti nejsou zároveň orientováni progresivně.

Třetí koeficient s hodnotou 0,72 nám říká, že čím výše na škále „Progresivní“ (1) až „Konzervativní“ (5) je respondentovo označení politického smýšlení, tím je 0,72krát vyšší šance, že se respondentovo hodnocení spolehlivosti na škále od „Spolehlivá“ (1) až „Nespolehlivá“ (5), posune také směrem nahoru, než že se posune směrem dolů. Tento vztah není, z důvodu předpokládané politické neutrality výstupu metody, v souladu s původní hypotézou.

Výsledky návrhu modelu 1						
	Pohlaví		Politická orientace		Politické smýšlení	
	koef.	p-value	koef.	p-value	koef.	p-value
Hodnocení spolehlivosti dotazníku kolujícího na sociálních sítích, ze kterého bylo zjištěno, že 71 % respondentů považuje za hlavní příčinu změny klimatu činnost člověka	0,63	0,22	1,07	0,59	1,44	0,02
Hodnocení spolehlivosti experimentální studie na vybraném vzorku populace, ze které vyplývá, že 71 % respondentů souhlasí s odpuštěním exekucí pro zadlužené do 100 tis. Kč	0,89	0,76	1,06	0,61	0,9	0,56
Hodnocení spolehlivosti ankety na internetovém zpravodajském serveru, ze které vyplývá, že 67 % respondentů souhlasí s adopcí dětí homosexuálními páry.	0,54	0,13	0,94	0,59	1,10	0,55
Hodnocení spolehlivosti krátkých rozhovorů s náhodně vybranými subjekty v terénu, ze kterých vyplývá, že 73 % respondentů odmítá manželství mezi osobami stejného pohlaví.	1,14	0,72	1,25	0,04	0,97	0,88
Hodnocení spolehlivosti průzkumu na reprezentativním vzorku populace, ze kterého bylo zjištěno, že 65 % respondentů považuje Čechy za dobré řidiče.	1,02	0,97	0,88	0,25	0,91	0,61
Hodnocení spolehlivosti ankety prováděné reportéry soukromé televizní stanice, ze které vyplývá, že 69 % respondentů hodnotí maso z českých chovů jako kvalitnější, než z chovů zahraničních.	0,51	0,07	0,86	0,19	0,72	0,05

Tabulka č. 11 – Výsledky návrhu modelu 1

Tabulka č. 12 obsahuje podobný typ informací, rozdíl je však v souboru nezávislých proměnných v modelu. Existence vztahu mezi závisle proměnnou a nezávisle proměnnou je potvrzena ve čtyřech případech ze šesti a vždy se k závisle proměnné vztahuje jen jedna nezávisle proměnná. Nyní již k samotné interpretaci.

První koeficient s hodnotou 1,39 nám říká, že čím výše na škále „Souhlasím“ (1) až „Nesouhlasím“ (5) je respondentův názor na uvedené konstatování, tím je 1,39krát vyšší šance, že se respondentovo hodnocení spolehlivosti na škále od „Spolehlivá“ (1) až „Nespolehlivá“ (5), posune také směrem nahoru, než že se posune směrem dolů. Dá se tedy říci, že v tomto případě pravicově orientovaní jedinci, tedy ti, kteří nesouhlasili s konstatováním, že „pokud je bydlení příliš drahé, měl by stát jeho cenu regulovat“, měli vyšší tendenci hodnotit spolehlivost dotazníku kolujícího na sociálních sítích směrem k označení „Nespolehlivá“. Vzhledem k výstupu této metody sběru dat by tyto závěry mohly centrální hypotézu potvrzovat.

Druhý koeficient s hodnotou 1,45 nám říká, že čím výše na škále „Souhlasím“ (1) až „Nesouhlasím“ (5) je respondentův názor na uvedené konstatování, tím je 1,45krát vyšší šance, že se respondentovo hodnocení spolehlivosti na škále od „Spolehlivá“ (1) až „Nespolehlivá“ (5), posune také směrem nahoru, než že se posune směrem dolů. Je tu tedy pravděpodobnost, že pravicově orientovaní jedinci, tedy ti, kteří nesouhlasili s konstatováním, že „pokud je bydlení příliš drahé, měl by stát jeho cenu regulovat“, měli v tomto případě vyšší tendenci hodnotit spolehlivost ankety na internetovém zpravodajském serveru, jejíž výstup byl, že „67 % respondentů souhlasí s adoptí dětí homosexuálními páry“, směrem k označení „Nespolehlivá“. Na základě výstupu této metody by tato tendence také mohla centrální hypotézu potvrzovat.

Třetí koeficient s hodnotou 1,36 nám říká, že čím výše na škále „Souhlasím“ (1) až „Nesouhlasím“ (5) je respondentův názor na uvedené konstatování, tím je 1,36krát vyšší šance, že se respondentovo hodnocení spolehlivosti na škále od „Spolehlivá“ (1) až „Nespolehlivá“ (5), posune také směrem nahoru, než že se posune směrem dolů. Vzhledem k tomu, že výstup metody je brán jako politicky neutrální, není tento vztah v souladu s původní hypotézou.

Čtvrtý koeficient s hodnotou 1,35 nám říká, že čím výše na škále „Souhlasím“ (1) až „Nesouhlasím“ (5) je respondentův názor na uvedené konstatování, tím je 1,35krát vyšší šance, že se respondentovo hodnocení spolehlivosti na škále od „Spolehlivá“ (1) až „Nespolehlivá“ (5), posune také směrem nahoru, než že se posune směrem dolů. Stejně jako

v předchozím případě, vzhledem k tomu, že výstup metody je brán jako politicky neutrální, není tento vztah v souladu s původní hypotézou.

Výsledky návrhu modelu 2										
	Pohlaví		Názor na konstatování „pokud je bydlení příliš drahé, měl by stát jeho cenu regulovat“.		Názor na konstatování „dluhové financování sociální politiky je v pořádku, pokud vede k dlouhodobému snížení nerovnosti“.		Názor na konstatování „manželství má být ústavně zakotveno jako svazek dvou jedinců opačného pohlaví“.		Názor na konstatování „prostituce by měla být zlegalizována“.	
	koef.	p-value	koef.	p-value	koef.	p-value	koef.	p-value	koef.	p-value
Hodnocení spolehlivosti dotazníku kolujícího na sociálních sítích, ze kterého bylo zjištěno, že 71 % respondentů považuje za hlavní příčinu změny klimatu činnost člověka.	0,79	0,58	1,39	0,01	1,01	0,95	0,81	0,10	1,01	0,93
Hodnocení spolehlivosti experimentální studie na vybraném vzorku populace ze které vyplývá, že 71 % respondentů souhlasí s odpuštěním exekucí pro zadlužené do 100 tis. Kč.	0,90	0,79	1,00	0,98	1,20	0,09	0,85	0,17	1,14	0,30

Hodnocení spolehlivosti ankety na internetovém zpravodajském serveru, ze které vyplývá, že 67 % respondentů souhlasí s adopcí dětí homosexuálními páry.	0,69	0,37	1,45	0,01	0,94	0,58	0,98	0,79	0,93	0,58
Hodnocení spolehlivosti krátkých rozhovorů s náhodně vybranými subjekty v terénu, ze kterých vyplývá, že 73 % respondentů odmítá manželství mezi osobami stejného pohlaví.	0,88	0,75	1,03	0,85	1,00	0,97	0,92	0,48	1,17	0,19
Hodnocení spolehlivosti průzkumu na reprezentativním vzorku populace, ze kterého bylo zjištěno, že 65 % respondentů považuje Čechy za dobré řidiče.	0,94	0,88	1,08	0,56	1,12	0,27	1,36	0,01	1,11	0,37
Hodnocení spolehlivosti ankety prováděné reportéry soukromé televizní stanice, ze které vyplývá, že 69 % respondentů hodnotí maso z českých chovů jako kvalitnější, než z chovů zahraničních.	0,54	0,12	1,11	0,40	1,04	0,73	1,35	0,03	0,88	0,34

Tabulka č. 12 – Výsledky návrhu modelu 2

V žádném modelu nefigurují v signifikantním vztahu tři nezávisle proměnné a to pohlaví respondentů, názor na konstatování „manželství má být ústavně zakotveno jako svazek dvou jedinců opačného pohlaví“ a názor na konstatování „prostituce by měla být zlegalizována“. Jedna z podob nezávislé proměnné, a to „hodnocení spolehlivosti experimentální studie na vybraném vzorku populace“ se také v žádném signifikantním vztahu s nezávislou proměnnou neobjevila. Ze šesti podob nezávisle proměnné se tedy pět z nich objevily ve vztahu s nezávisle proměnnou a čtyři nezávisle proměnné ze sedmi jsou podle analýzy v signifikantním vztahu s určitou podobou závisle proměnné. Celkově je hodnota jednotlivých koeficientů poměrně nízká, a tedy vypovídající hodnota vztahů poměrně slabá.

3. 4. 4. Ověření pracovních hypotéz

Na základě výsledků analýzy dat popsané v předchozí kapitole můžeme ověřit jednotlivé pracovní hypotézy:

Hypotéza č. 1: Mezi hodnocením metody sběru dat, kterou je dotazník kolující na sociálních sítích, a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah.

Výsledky platnost této hypotézy v případě obou návrhů modelu podporují. Respondenti inklinující směrem ke konzervativnímu smýšlení, hodnotí tuto metodu sběru dat směrem k označení „Nespolehlivá“. Vzhledem k výstupu této metody, kterým je že 71 % respondentů považuje za hlavní příčinu změny klimatu činnost člověka, by tato hypotéza mohla potvrdit hypotézu centrální.

Také pravicově orientovaní jedinci, tedy ti, kteří nesouhlasí s konstatováním, že „pokud je bydlení příliš drahé, měl by stát jeho cenu regulovat“, mají vyšší tendenci hodnotit spolehlivost dotazníku kolujícího na sociálních sítích směrem k označení „Nespolehlivá“. Vzhledem k levicově orientovanému výstupu této metody sběru dat, by tento závěr mohl centrální hypotézu potvrdit.

Hypotéza č. 2: Mezi hodnocením metody sběru dat, kterou je experimentální studie na vybraném vzorku populace, a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah.

Tato hypotéza se nepotvrdila. Mezi hodnocením spolehlivosti této metody, politickou orientací či politickým smýšlením nebyl zjištěn žádný vztah.

Hypotéza č. 3: Mezi hodnocením metody sběru dat, kterou je anketa na internetovém zpravodajském serveru, a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah.

Výsledky platnost této hypotézy podporují. Pravicově orientovaní jedinci, tedy ti, kteří nesouhlasí s konstatováním, že „pokud je bydlení příliš drahé, měl by stát jeho cenu regulovat“, mají v tomto případě vyšší tendenci hodnotit spolehlivost metody sběru dat, jejíž výstup je, že „67 % respondentů souhlasí s adopcí dětí homosexuálními páry“, směrem k označení „Nespolehlivá“. Na základě levicově orientovaného výstupu této metody by tato tendence mohla centrální hypotézu potvrzovat.

Hypotéza č. 4: Mezi hodnocením metody sběru dat, kterou jsou krátké rozhovory s náhodně vybranými subjekty v terénu, a politickou orientací či politickým smýšlením jedince existuje vztah.

Výsledky platnost této hypotézy podporují. Pravicově orientovaní respondenti hodnotí konzervativně orientovanou metodu jako nespolehlivou. Tato tendence může naši centrální hypotézu podporovat, jelikož není vyvráceno, že pravicově orientovaní respondenti nejsou zároveň orientováni progresivně.

Hypotéza č. 5: Mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat, kterou je průzkum na reprezentativním vzorku populace, a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta není žádný vztah.

Tato hypotéza se nepotvrdila, jelikož je mezi hodnocením metody sběru dat a politickým smýšlením, reprezentovaným názorem na konzervativně orientované konstatování, objeven vztah, přestože výstup metody je brán jako politicky neutrální a vztah by tedy podle této hypotézy objeven být neměl. V tomto vztahu konzervativně orientovaní respondenti hodnotí příslušnou metodu sběru dat, jejímž výstupem je, že „65 % respondentů považuje Čechy za dobré řidiče“, směrem k označení „Nespolehlivá“.

Hypotéza č. 6: Mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat, kterou je anketa prováděná reportéry soukromé televizní stanice, a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta není žádný vztah.

Tato hypotéza se nepotvrdila, jelikož je mezi hodnocením metody sběru dat a politickým smýšlením, reprezentovaným názorem na konzervativně orientované konstatování, objeven vztah, přestože výstup metody je brán jako politicky neutrální a vztah tedy podle této hypotézy objeven být nemá. V tomto vztahu v obou návrzích modelu konzervativně orientovaní respondenti hodnotí příslušnou metodu sběru dat, jejímž

výstupem je, že „69 % respondentů hodnotí maso z českých chovů jako kvalitnější, než z chovů zahraničních“, směrem k označení „Nespolehlivá“.

3. 4. 5. Shrnutí výsledků

Díky ověření pracovních hypotéz bylo možné potvrdit či vyvrátit platnost hypotézy centrální. Na základě výsledků analýzy podporuje platnost centrální hypotézy polovina pracovních hypotéz. Jinými slovy – v polovině případů byl nalezen vztah, který jsme očekávali. Velmi pozitivním zjištěním také je, že zároveň žádná z pracovních hypotéz platnost centrální hypotézy nevyvrátila – tedy, že by například levicově orientovaní voliči hodnotili metodu s výstupem pravicově orientovaným směrem k hodnocení „Spolehlivý“.

Centrální hypotéza tedy nebyla definitivně potvrzena ani vyvrácena, výsledky však celkově mluví spíše ve prospěch centrální hypotézy. Stále je tu však značný prostor pro další ověřování vztahu mezi uvažováním nad informacemi a politickou orientací či politickým smýšlením.

Závěr

Tématem mé práce je teorie politicky motivovaného uvažování v rámci českého společenského diskursu. Takové motivované uvažování v rámci teoretické části definuji jako tendenci jedince podvědomě přizpůsobovat své hodnocení přijímaných informací jistému záměru, který vede k posílení své vlastní „pravdy“. Jedinec podle této teorie při zpracování informace odvozuje její pravděpodobnost nikoli podle kritérií, která vedou k správnému hodnocení pravděpodobnosti určité informace a jež jsou nezávislá na jeho předchozích přesvědčeních, ale odvozuje ji podle následků, které budou vyvozeny ze sladění či nesladění jedincova přesvědčení, postojů a názorů s přesvědčením skupiny, jež spoludefinuje jeho identitu – tedy i s názory jeho samého. Jedinec je tedy svými hodnotami a postoji motivován k tomu, aby na přijímané informace nahlížel zkresleně a hodnotil tak jejich pravděpodobnost a váhu. Výzkum pak vztahuji na rámec českého společenského diskursu, tedy na taková témata, která se řeší na české politické scéně a mezi českou veřejností.

Cílem této práce bylo zjistit, zda lze replikovat polarizaci faktů jako důsledek politicky motivovaného uvažování v kontextu českého společenského diskursu. Toho jsem se rozhodla dosáhnout prostřednictvím výzkumu, který je založen na hodnocení spolehlivosti metody sběru dat, s níž je vždy uveden výstup týkající se určitého tématu, které se objevuje v rámci české politické scény, a na zjištění politické orientace a politického smýšlení respondentů. Hodnocení metody respondenty mělo být podvědomě ovlivněno právě výstupem metody, jehož obsah se týkal určitého politického či společenského tématu.

V souvislosti s cílem a metodou výzkumu jsem stanovila výzkumnou otázku, která se ptala na to, jaký je vztah mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat a politickou orientací respondentů či politickým smýšlením.

Následně jsem stanovila centrální hypotézu, která zněla, že mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat a politickou orientací či politickým smýšlením respondenta existuje vztah, a to takový, že politická orientace či politické smýšlení respondenta mají vliv na hodnocení spolehlivosti metody sběru dat.

Na základě centrální hypotézy a podoby dotazníkového šetření jsem poté stanovila šest pracovních hypotéz, z nichž jsem vytvořila dvanáct regresních modelů podle podoby nezávisle proměnných, které jsem následně ordinální regresní analýzou v softwaru RStudio ověřila.

Existence vztahu, který mne zajímal, tedy vztahu mezi závislou proměnou – hodnocením spolehlivosti metody sběr dat, kterých bylo celkem šest, a nějakou z nezávisle proměnných – politickou orientací, politickým smýšlením a názory na čtyři konstatování obsahově se týkajících politických témat, se potvrdil v pěti případech ze šesti, z toho u dvou se na základě pracovních hypotéz vztah objevit neměl. Celkem tedy výsledky analýzy podpořily platnost tři pracovních hypotéz ze šesti, které zároveň podpořili platnost centrální hypotézy. Z toho vyplývá, že ve třech případech ze šesti může být hodnocení spolehlivosti metody na základě jejího výstupu ovlivněno politickou orientací. Platnost tří pracovních hypotéz naopak výsledky analýzy nepodpořily. Zároveň však nebyla žádná z pracovních hypotéz vyvrácena – tedy, že by vztah mezi hodnocením spolehlivosti a politickou orientací či politickým smýšlením byl opačného ražení, než bychom očekávali. Celkově tedy výsledky mluví spíše ve prospěch centrální hypotézy, přesto nelze říci, že by ji potvrzovaly.

Odpovědí na výzkumnou otázku tedy je, že mezi hodnocením spolehlivosti metody sběru dat a politickou orientací respondentů či politickým smýšlením byl v rámci výzkumu v polovině případů nalezen vztah takový, který jsem na základě centrální hypotézy měla za cíl zkoumat a který jsem očekávala. Zároveň existence takového vztahu nebyla žádnou pracovní hypotézou vyvrácena.

Možnou příčinou částečné absence vztahu mezi hodnocením spolehlivosti a politickou orientací či politickým smýšlením může být, že se respondenti nenechali při hodnocení spolehlivosti předložených metod sběru dat podvědomě ovlivnit vyzněním výstupu metody a své hodnocení tedy oprostili od vlivu své politické orientace či politického smýšlení.

Přestože byla hypotéza potvrzena jen v polovině případů, neznamená to, že zkoumaný fenomén neexistuje. Validita výzkumu je poměrně nízká, jelikož v něm došlo k podstatné transformaci informací a vzhledem k velikosti a podobě vzorku nejsou závěry generalizovatelné na celou populaci vysokoškolských studentů. Každopádně cíl výzkumu, kterým bylo zjistit, zda lze replikovat polarizaci faktů jako důsledek politicky motivovaného uvažování v kontextu českého společenského diskursu, byl splněn.

Literatura

Caplan, B. (2007). *The myth of rational Voter: Why democracies choose bad policies*. New Jersey: Princeton University Press.

Caplan, B. (2010). *Mýtus racionálního voliče: Proč v demokracii vítězí špatná politika*. Praha: NLN.

Cohen, G. L. (2003). Party over policy: The dominating impact of group influence on political beliefs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(5), 808–822. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.5.808>

Druckman, J. & Bolsen, T. (2011). How scientific evidence links attitudes to behaviors. *The Nanotechnology Challenge: Creating Legal Institutions for Uncertain Risks*. (ed. D. Dana), 84-102. Cambridge: Cambridge University Press. Dostupné z: doi:10.1017/CBO9780511988554.006

Edgerton, R. (1992). *Sick societies: Challenging the myth of primitive harmony*. New York: Free Press.

Freund, T., Kruglanski, A. W., & Shpitzajen, A. (1985). The freezing and unfreezing of impressional primacy: Effects of the need for structure and the fear of invalidity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11(12), 479–487. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0146167285114013>

Kahan, D., Braman, D., Cohen, G., Gastil, J. & Slovic, P. (2009). Who fears the HPV vaccine, who doesn't, and why?: An experimental study of the mechanisms of cultural cognition. *Law Human Behav*, 34, 501–516. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1160654.

Kahan, D. M., Hoffman, D. A., Braman, D., Evans, D., & Rachlinski, J. J. (2012). They saw a protest: Cognitive illiberalism and the speech-conduct distinction. *Stanford Law Review*, 64, 851–906. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41511108?seq=1>

Kahan, D. M. (2016). The politically motivated reasoning paradigm, Part 1: What politically motivated reasoning is and how to measure it. *Emerging Trends in the Social and Behavioral*

Sciences. John Wiley & Sons, Incorporated. Dostupné z: doi:[10.1002/9781118900772.ETRDS0417](https://doi.org/10.1002/9781118900772.ETRDS0417)

Kahan, D. M. (2017). The expressive rationality of inaccurate perceptions (October 7, 2015). *Behavioral & Brain Sciences*, 40, 26–28. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0140525X15002332>

Kahneman, D. (2012). *Myšlení rychlé a pomalé*. Brno: Jan Melvin.

Klayman, J. (1995). Varieties of confirmation bias. In J. Busemeyer, R. Hastie & D. L. Medin (Eds.), *Decision Making from a Cognitive Perspective*, 32. San Diego, CA: Academic Press, 385–418. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0079-7421\(08\)60315-1](https://doi.org/10.1016/S0079-7421(08)60315-1).

Kruglanski, A. W., & Ajzen, I. (1983). Bias and error in human judgment. *European Journal of Social Psychology*, 13(1), 1–44. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420130102>

Kruglanski, A. W., & Freund, T. (1983). The freezing and unfreezing of lay-inferences: Effects on impression primacy, ethnics stereotyping, and numerical anchoring. *Journal of Experimental Social Psychology*, 19(5), 448–468. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0022-1031\(83\)90022-7](https://doi.org/10.1016/0022-1031(83)90022-7)

Kunda, Z. (1990). The case for motivated reasoning. *Psychological Bulletin*, 108(3), 480–498. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.480>

Lord, C. G., Ross, L., & Lepper, M. R. (1979). Biased assimilation and attitude polarization: The effects of prior theories on subsequently considered evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37 (11), 2098–2109. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.11.2098>

Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology* 2(2), 175–220. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/70c9/3e5e38a8176590f69c0491fd63ab2a9e67c4.pdf>.

Petrusek, M., Maříková H., & Vodáková, A. (1996). *Velký sociologický slovník*, II. svazek. Praha: Karolinum.

Plous, S. (1991). Biases in the assimilation of technological break downs: Do accidents make us safer?. *Journal of Applied Social Psychology* 21(13), 1058–1082. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1991.tb00459.x>

Sherman, D. K., & Cohen, G. L. (2006). The psychology of self-defense: Self-affirmation theory. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* 38, 183–242. Elsevier academic Press. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(06\)38004-5](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(06)38004-5)

Shermer, M. (2002). *Why people believe weird things: Pseudoscience, superstition, and other confusions of our time*. New York: Henry Holt & Co.

Taber, C. S., & Lodge, M. (2006). Motivated skepticism in the evaluation of political beliefs. *American Journal of Political Science* 50(3), 755–769. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/pdf/3694247.pdf?ab_segments=0%252Fbasic_search%252Fcontrol&refreqid=excelsior%3A0439619c66e8d47435b310dfa1aeb1fa.

Přílohy

Příloha 1: Dotazník